

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Iveta Wiegnerová

Komentovaný překlad

Helmut Schmidt

Praha 2010

vedoucí práce: Mgr. Monika Žárská

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Monice Žárské za připomínky, cenné rady a metodické vedení práce a PhDr. Tomáši Svobodovi, Ph.D. za odborné konzultace a pomoc při výběru textů pro překlad.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 20. 4. 2010

Ivete Wiegnerová

ANOTACE

Hlavním tématem této bakalářské práce je komentovaný překlad publicistických textů, které byly napsány u příležitosti devadesátiletého životního jubilea bývalého německého kancléře Helmuta Schmidta. První část se zabývá překladem tří rozsáhlejších textů, které o Schmidtovi napsali jeho spolupracovníci a krátkých chronologicky řazených textů, které jsou informativního charakteru. Následující část obsahuje komentář k překladu, který se skládá z analýzy výchozího textu a z oddílu věnovanému koncepci, strategii i konkrétním řešením překladatelských problémů.

ANNOTATION

The main theme of this bachelor thesis is the commented translation of journalistic texts, which were written on the occasion of former German chancellor Helmut Schmidt's ninetieth birthday. The first part deals with the translation of three large articles, which were written by his collaborators, and with the translation of short informative articles in chronological order. The second part contains a comment on the translation, which consists of an analysis of the source texts and a section about conception, strategy and concrete solution of translation problems.

Klíčová slova:

Překlad, textová analýza, překladatelský problém a jeho typologie, řešení překladatelského problému, překlad reálií, překlad frazeologických a idiomatických jednotek

Key words:

Translation, analysis of text, translation problem and its typology, solving of translation problems, translation of realia, translation of phraseological and idiomatic units

Obsah

1. Úvod.....	7
I. Překlad.....	8
Vášeň ke zdravému rozumu	8
Jinak, ale dobře.....	19
Ve dvou pro Evropu	22
Texty: 1979,1980,1982.1983,1986 a Do 2008.....	25
II. Komentář k překladu	27
1. Textová analýza	27
1.1 Vnětextové faktory.....	27
1.1.1 Vysílatel	27
1.1.2 Intence	28
1.1.3 Příjemce.....	28
1.1.4 Médium, kanál; pragmatika místa a času.....	29
1.1.5 Podnět ke komunikaci	30
1.1.6 Funkce	31
1.2 Vnitrotextové faktory	31
1.2.1 Tematika.....	31
1.2.2 Obsah.....	32
1.2.3 Presupozice	33
1.2.4 Členění a výstavba textů	33
1.2.4.1 Makrostruktura	33
1.2.4.2 Mikrostruktura.....	35
1.2.5 Slovní zásoba	35
1.2.6 Syntax.....	37
1.2.7 Suprasegmentální rovina.....	38

2. Koncepce, strategie a řešení překladatelských problémů	39
2.1 Typologie překladatelských problémů	39
2.2. Strategie, koncepce a řešení překladatelských problémů.....	39
2.2.1 Priority.....	39
2.2.2 Metody	41
2.2.3 Překladatelské problémy a jejich řešení.....	42
2.2.3.1 Tituly a podtituly článků	42
2.2.3.2 Zaměňování některých interpunkčních znamének	43
2.2.3.3 Dělení složitých souvětí na kratší větné celky	45
2.2.3.4 Nahrazování německého pasiva českým aktivem.....	46
2.2.3.5 Rozklad kompozit	46
2.2.3.6 Přemísťování složitějších přívlastků z antepozice do postpozice	47
2.2.3.7 Překlad dlouhých nominativních spojení	47
2.2.3.8 Překlad frazeologických a idiomatických jednotek	48
a slovních hříček	48
2.2.3.9 Vazby německých sloves s podstatnými jmény	50
2.2.3.10 Rozšiřování nebo vypouštění	51
2.2.3.11 Překlad reálií	51
2.2.3.12 Citace.....	54
2.2.3.13 Vypouštění deiktických výrazů a přívlastňovacích zájmen	54
3. Závěr	55
Seznam použité literatury.....	56
Výchozí text pro překlad	

1. Úvod

Pro svůj překlad jsem si vybrala publicistické texty. Obsahově jsou především rekapitulací nejdůležitějších etap politické činnosti Helmuta Schmidta. Jeho život je v nich popisován z nejrůznějších úhlů pohledu. Autorem prvního textu je žurnalista z novin Die Zeit, druhý text napsal Schmidtův mladší kolega z SPD a třetí jeho přítel a bývalý francouzský prezident. Krátký příspěvek od Valéryho Giscarda d'Estainga, který byl dosud zveřejněn pouze v němčině, jsem mezi ostatní články zařadila také proto, že zároveň studuji i francouzštinu. Součástí mého komentovaného překladu jsou i jiné drobné texty, které dokumentují některé významné mezníky v životě tohoto významného veřejného činitele. Všechny články se shodují v tom, že německý sociálně demokratický politik a bývalý spolkový kancléř Helmut Schmidt svou zemi úspěšně vedl v období, kdy musela překonat četné ekonomické a společenské problémy.

Přemýšlela jsem, v čem spočívala jeho strategie na mezinárodním kolbišti. Jako studentku mezikulturní komunikace mne samozřejmě zajímal i jeho názor na jazykové problémy v dnešní EU. Ve (své) knize Sebezáchova Evropy Helmut Schmidt uvádí, že překladatelské problémy v EU ztěžují plynulost jednání, vedou k obrovským nákladům a zabírají spoustu času. Dodává, že jako ministr či jako kancléř, jak v Evropě, tak i Peking, Tokiu nebo ve Washingtonu – kvůli tomu, aby mu bylo přesně rozuměno – vždy mluvil anglicky, a že ta praxe neuškodila ani prestiži Německa, ani mu nebyla ve vlastní zemi zazlívána – spíše naopak. Podle jeho názoru zůstane zásadním problémem pro všechny státy EU zachovat si národní identitu a pečovat o ni a zároveň – kvůli strategické výhodě – se integrovat v Unii.¹

Soudím, že název prvního článku, který jsem přeložila jako Vášen ke zdravému rozumu, výstižně charakterizuje tohoto bývalého státníka. Oceňuje především jeho racionální a střízlivý pohled na věc.

⊗ je zde pasivum
mít

¹ Schmidt, Helmut: Sebezáchova Evropy, Perspektivy 21. Století. 1. vyd. Praha: Horáček – Paseka 2003. 184 s., s. 104-105

proč ne představy?

←

I. Překlad

Vášeň ke zdravému rozumu

Univerzální politický talent rozvinul
Helmut Schmidt už v mládí. Jako kancléř Němcům
ukazoval, jak mají jednat ve složitém období

OD THEA SOMMERA

Helmut Schmidt se skutečně domníval, že v politice dosáhl až na konečnou metu. Vážně přemýšlel o tom, že si bude hledat vedoucí pozici v ekonomické oblasti. Pro časopis Economist v březnu 1974 uvedl: „Na vyšší politickou funkci už nepomýšlím.“ O osm týdnů později pronášel svou přísahu jako pátý spolkový kancléř.

Mezitím se dala do pohybu tzv. Guillaumova aféra a ve známost vešly také milostné avantýry Willyho Brandta. Málokdo se tak pokoušel udržet Brandta ve funkci kancléře jako právě Schmidt. Kdysi ho dokonce i seřval: „Kvůli takové lapálii se přece nemůže spolkový kancléř vzdát (svého) úřadu!“. Později se jednou vyjádřil: „Tu funkci jsem nechtěl. Měl jsem z ní strach.“ Brandt si ale demisi nedal vymluvit. A tak se Schmidt nechal jmenovat do úřadu. Když 16. května 1974 skládal přísahu, nikdo na něm nepoznal, že má z něčeho strach.

Žádný z předešlých spolkových kancléřů neměl při nástupu do úřadu tak všestranné vzdělání. Politickou kaší ho doma ale zrovna nekrmili. Jeho otec se domníval, že politika není nic pro děti. Tyranie „Adolfa Nácka“, jak ho i dnes Schmidt s oblibou nazývá, byla mladistvému proti mysli, sám ale neměl představu, o co by se měl „zasazovat“. Narukoval na podzim 1937 a vojákem zůstal až do konce války. Až teprve v anglickém válečném zajetí se u něj pod vlivem starších kamarádů rozvíjely „první pozitivní politické názory“. Ještě v zajateckém táboře se stal sociálním demokratem.

Během národohospodářských studií ho to stále více táhlo do politiky. V roce 1946 se v hanzovním městě Hamburku stal spoluzakladatelem Socialistického svazu německých studentů (Sozialistischer Deutscher Studentenbund – SDS) a v letech 1947/1948 byl v britské

okupační zóně dokonce jeho předsedou. Jeden ze Schmidtových profesorů, Karl Schiller, který se v hamburské zemské vládě v roce 1948 stal senátorem čili ministrem pro hospodářství a dopravu, povolal o rok později mladého diplomovaného národohospodáře Schmidta na své ministerstvo jako osobního referenta. V roce 1952 převzal 34letý Schmidt dopravní úřad. Na konci září 1952 v Dortmundu také přednesl svůj první diskusní příspěvek na sjezdu Sociálně demokratické strany Německa (Sozialdemokratische Partei Deutschlands – SPD). V něm už tehdy šlo o mnohem víc než jen o dopravní tematiku, jednalo se totiž o podstatu hospodářského systému. Zavčas varoval před deficitním hospodařením a nabádal členy strany, aby neslibovali víc, než mohou uskutečnit. O rok později byl na hamburské kandidátce šestý, a tím pronikl do Spolkového sněmu.

Také v Bonnu se nejdříve věnoval otázkám dopravy. Brzy se z něj ale, ve spolupráci s Fritzem Erlerem, vyklubal odborník na obranu. Přestože tehdy byl výřečným odpůrcem atomového zbrojení, absolvoval v roce 1958 cvičení záložníků Bundeswehru. Mnohé členy strany to pohoršilo. Okamžitě mu to také jaksepatří spočítali. Frakce SPD ve Spolkovém sněmu Schmidta ještě během cvičení odvolala z předsednictva, jehož členem byl jen necelý rok. Vojenskou tematiku si ale zprotivit nenechal. V roce 1961 vydal knihu *Verteidigung oder Vergeltung* (Obrana nebo odplata), která ho rázem postavila do první linie mezi nejserioznější strategické myslitele západu. *Západu*

To věčné oponování ho samozřejmě brzy přestalo bavit, a tak po volbách do Spolkového sněmu v roce 1961 uposlechl volání svého rodného města. Když byl hamburským senátorem pro vnitřní záležitosti, došlo v únoru 1962 k události, kterou se jednou provždy pozitivně zapsal do povědomí občanů SRN. Šlo o hamburské katastrofální záplavy, největší od roku 1825, při kterých 315 lidí přišlo o život a 75 000 o přístřeší. Senátor pro vnitřní záležitosti Schmidt tehdy odvážně převzal velení. Trochu nelegálně rozhodl o nasazení 8 000 vojáků Bundeswehru a přiměl NATO k vyslání flotily vrtulníků na záchranu lidí, které voda uvěznila. Tento „pouhý machr“, jak ho podle jeho vlastních slov charakterizovaly marxistické a pseudomarxistické kroužky, poprvé Němcům podal důkaz o svých schopnostech, předvedl jim svou ráznost, prozíravost a odhodlanost. Na podzim 1965 se opět vrátil do Spolkového sněmu.

Když byla v roce 1966 vytvořena velká koalice, dostal Schmidt poprvé nabídku řídit ministerstvo – rezort dopravy. Odmítl a zvolil práci ve frakci, jejíž vedení převzal v zastoupení za těžce nemocného Fritze Erlera. Po Erlerově smrti v únoru 1967 zaujal jeho předsednické místo. Tvořil tandem s Rainerem Barzelem, předsedou frakce CDU (Křesťansko-demokratická unie – Christlich Demokratische Union), a učil se tak vést parlamentní práci – diskutovat, docilovat kompromisů, rozhodovat a následně rozhodnutí předepsaným způsobem uskutečňovat. Odborník na dopravu, obranu a katastrofy přerůstal ve všestranného politika, který se cítil v mnoha oblastech jako doma. Díky odborným znalostem si vždy zároveň vytvářel vlastní kritéria pro rozhodování, svá měřítka i přesvědčení.

Po převzetí politické moci v roce 1969 přišlo období strávené v Bonnu ve funkci ministra. I tato léta v politice byla pro něj „učednická a putovní“. Skoro tři roky pracoval Schmidt jako ministr obrany, pak téměř dva roky jako ministr financí, pět měsíců z toho současně i jako ministr hospodářství.

Na ministerstvu obrany na Hardthöhe musel nejprve přistříhnout hřebínek generalitě, která za jeho předchůdce udělala krok zpět, ke konzervativizmu a komisi. Chtěla přestat respektovat vůdčí koncepci Bundeswehru, „vnitřního vedení“ a „občana v uniformě“, jež je manifestací politické vůle smíšení civilních práv s vojenskými povinnostmi. Současně se Schmidt pral s rebelantskými poručíky a kapitány. Především ale naléhal na vytvoření „kritické analýzy Bundeswehru“, kterou se zabýval jeho plánovací štáb. Šlo o rozsáhlou sebeanalýzu nové armády, která se stala součástí Bílé knihy 1970 – K bezpečnosti Spolkové republiky a k situaci v Bundeswehru. Její základní myšlenky byly následující: zatěžkávací zkouškou je mír; vnitřní vedení není žádná přetvářka, kterou lze odložit, ale podstata Bundeswehru; školou armády je národ, a ne naopak. Stejně jako všichni po něm následující ministři obrany se musel Schmidt, co do financování Bundeswehru, vehementně bránit proti pokusům tehdejšího ministra financí a svého dřívějšího šéfa Karla Schillera, zkrátit vojenský rozpočet. Dělal to také proto, aby si zachoval finanční rámec pro vysoké školy Bundeswehru, které jsou snad tím nejtrvalejším reformním dílem Schmidta jako ministra obrany.

Také na poli obranné strategie NATO cítil Schmidt potřebu jednat. Nejprve přesvědčil svého amerického kolegu Melvina Lairda, aby se podél hranic mezi okupačními zónami

upustilo od plánu rozmístění pásu atomových min, které při sovětském útoku měly vybuchnout téměř automaticky. V bunkrech blízko hranic jich už bylo uskladněno velké množství. Rovněž naléhal na bonnské veto pro nasazení taktických atomových zbraní z německého území anebo na německé cíle. I tato obtížná jednání nakonec skončila úspěšně. Současně se projevil jako zastánce politiky ^{nováky} vyrovnanosti vojenských sil. Převzal záštitu nad zahájením rozhovorů o vzájemném a vyváženém snížení ozbrojených sil mezi Východem a Západem – pozdějším jednáním MBFR (Mutual Balanced Force Reductions). Když v polovině roku 1972 po delších sporech v kabinetu odstoupil z funkce ministra hospodářství a financí Karl Schiller, Helmut Schmidt za něj musel zaskočit. Teď šlo o znehodnocení dolaru a jeho následky, o zaměstnanost a boj s inflací, o daně a odpisy a konečně i o zajištění energetických zdrojů po explozi cen ropy na podzim 1973. Schmidt tehdy také navázal přátelské vztahy se svým francouzským kolegou Valérym Giscardem d'Estaingem. Ty pak vedly nejprve ke vzniku Evropského peněžního systému jako mezistupně, a ve finále i k vytvoření Evropské měnové unie.

V květnu 1974 skončila pro Helmuta Schmidta jeho fáze přípravná. Začal jako řadový úředník státní správy a později propojil nejvyšší úřady. Poznal frakci SPD Spolkového sněmu z pozice nováčka v parlamentu a následně se stal jejím předsedou. Nakonec vedl dva velké rezorty spolkové vlády. V bezpečnostní a zahraniční politice se vyznal stejně dobře jako v politice hospodářské a měnové. Na světové scéně se pohyboval se stejnou samozřejmostí jako na bonnské a znal její rozhodující představitele. Kromě toho se také uměl ovládat, měl železnou vůli a hluboký smysl pro povinnost. Byl zralý pro kancléřství.

Schmidtova výchozí pozice byla obtížnější než ta jeho předchůdců. Období výstavby skončilo. Zásadní zahraničně politické struktury byly vytvořeny. Konrad Adenauer začlenil Západní Německo nejprve do společné evropské struktury a následně i do Atlantické aliance. Německo-francouzské usmíření doplnil i o německo-izraelskou dohodu o odškodnění. Vnitřní politiku dotvářel Ludwig Erhard. Položil současný sociální stát na takové tržně hospodářské základy, že jeho výkonnost budila po desetiletí ve světě závist a obdiv. Willy Brandt poté zapojil do kontinuálního spletnice západoněmecké zahraniční politiky (ten) druhý rozhodující

faktor, snahu o styky s NDR a s Východní Evropou a o vzájemnou spolupráci, a to všude kde k tomu komunistický režim byl ochoten.

Původně se chtěl Helmut Schmidt stát architektem a projektovat města – ve stavbě politických konstrukcí se vyznal. Ale doba, ve které převzal funkci kancléře, a svět, ve kterém se ocitl, vyžadovaly něco odlišného – krizový management. Ropná krize na podzim 1973 od základu změnila situaci. Náhle skončila éra, ve které byl stále k dispozici nadbytek levné energie. Zčtyřnásobení ceny ropy během několika týdnů postavilo národní hospodářství demokratických průmyslových zemí před velmi obtížné problémy.

Současně začínalo být jasné, že politika uvolnění minulých let nestála na příliš pevných základech. Evropský způsob soužití, tak jak se odrazil v dohodách počátku 70. let, nešlo změnit. Představitelé 35 národů se ho ve finském hlavním městě v létě 1975 snažili postavit na širší smluvní základ slavnostním podepsáním Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Zároveň se ale začaly viditelně stahovat mraky nad vzdálenými zeměmi třetího světa. V okrajových oblastech rivalita supervelmocí bez omezení přetrvávala. Již brzy bylo všem důvtipným lidem jasné, že horečné zbrojení atomových velmocí se po první dohodě o omezení zbrojení Salt-I (Strategic Arms Limitation Talks) z roku 1972 pouze přesunulo z kvantitativní na kvalitativní úroveň a že mír nebyl zajištěn lépe než dříve.

Za těchto okolností musel Helmut Schmidt ponechat veškeré stavební ambice stranou. Byl nucen se plně věnovat zachování, soudržnosti, podpoře a stabilizaci. První Schmidtovo vládní prohlášení bylo nazváno Koncentrace a kontinuita, druhé Dosažené výsledky zabezpečit (1976) a třetí Odvaha k budoucnosti (1980).

*období
horrore*

Pro celé Schmidtovo kancléřské období byla rozhodující čtyři témata: hospodářská krize, vztahy mezi Východem a Západem, atomové zbrojení a boj s terorem RAF.

Jako ekonomický vizionář SPD Schmidt tvrdil, že předpokladem úspěšné sociální politiky je plynulý hospodářský růst. Když však byl kancléřem, růst se přechodně zastavil a v některých letech se hrubý národní produkt dokonce snížil. Obě ropné krize v letech 1973/1974 a 1979/1980 otřásly nejen západoněmeckou ekonomikou, ale i celým světovým hospodářským systémem. Všude se rychle zvyšovala míra inflace, rostly armády

nezaměstnaných a výroba stagnovala. Když Schmidt převzal vládu, bylo ve Spolkové republice 582 481 nezaměstnaných. Do 1. října 1982, kdy došlo k opětovnému převzetí politické moci, vzrostl jejich počet na 1,8 milionů. Míra inflace, která v roce 1974 dosáhla svého 7procentního vrcholu, činila na konci Schmidtovy vlády 5,3 procenta. Přitom v mezinárodním srovnání si vedla Spolková republika překvapivě dobře. Skoro ve všech ostatních zemích byly vyšší počty nezaměstnaných i značně vyšší inflace. Schmidtova uvážlivá politika stabilizace, která spočívala v obezřetném oklešťování reforem, které už nemohly být financovány, se vyplatila.

Přesto se ale spolkového kancléře Schmidta na konci funkčního období zmocnil pocit, že pro stabilizaci ještě neudělal dost, že je třeba ještě více šetřit a že především zadlužení Spolkové republiky dosáhlo hranice únosnosti. (Dluhy SRN v roce 1973 činily 57,1 miliard marek, v roce 1982 pak 305 miliard; v roce 1973 bylo nové zadlužení 2,7 miliard a v roce 1982 už 37,2 miliard marek.) Během třinácti let se podíl sociálních výdajů na hrubém domácím produktu zvýšil z 16 na 23 procent a podíl odvodů (daně a pojistné na sociální zabezpečení) z 34 na 38 procent. Zároveň se snížil podíl veřejných investic na celkovém rozpočtu z 24,5 na 16,5 procent. Šlo tedy o smíšenou bilanci. Je jen pochopitelné, že Schmidt sám chtěl v hospodářství i politice vyvolat to, čemu se dnes říká zvrát. V červnu 1982 četl *Wende* levity SPD frakci Spolkového sněmu. Mnoho porozumění pro něj ale neměli. Pokud by trval na své politice úsporných opatření, ztroskotat by už nejspíše v řadách vlastní strany, a ne až teprve vlivem rozkolísanosti koaličního partnera FDP (Svobodná demokratická strana – Freie Demokratische Partei).

V zahraniční politice pokračoval Helmut Schmidt v politice uvolnění po vzoru svého předchůdce. To se projevovalo v jeho neustálé snaze o udržování styků s Honeckovou NDR, Gierekovým Polskem a Brežněvovým Sovětským svazem. Věděl ovšem, že na tomto poli bylo sotva možné vytvořit něco nového a že tedy šlo jen o prosazení přísného dodržování a úplné aplikace smluv.

Ve svých výmluvných projevech Schmidt jinak na Východě i Západě důrazně obhajoval základní německý zájem – vyhnout se odvrátitelným konfrontacím mezi bloky. Krize by totiž nenapomohla ani klidnému soužití obou německých států, natož pak vzdálenému cíli

zde může přehlédnout plurálem, jde o jeden
celoevropský rájem: otupit ostatní konfrontaci

představitelé

vysbrojování

nejde o formulování, předem, ale spíše
o položení

Formulace, k nimž jsem dospěl, byly

opětného sjednocení. Zároveň tím hájil i základní zájmy celé Evropy, zmírnit konfrontace. Zdálo se totiž, že zdařilého sblížení zemí a národů našeho rozděleného kontinentu lze dosáhnout jen tímto způsobem. Znamenalo to však, že bylo třeba zabránit rozšíření napětí ze vzdálených oblastí světa, jako např. z Afganistanu, do Evropy. Evropanům obou táborů dal Schmidt za úkol, aby neustále umírňovali své vlády a při veškeré péči o vlastní bezpečnost přece jen měli na paměti i budoucí perspektivu spolupráce – především krátce před a po změnách vedení ve Washingtonu a v Moskvě.

V jedné otázce ale kancléř Helmut Schmidt vystoupil velmi ofenzivně. Jednalo se o to, jak má Západ reagovat na sovětské ozbrojení raketami středního doletu. Sověti začali rozmisťovat nové rakety SS-20. Další rozvoj výzbroje raketami středního doletu by vyvolal strategickou nerovnováhu v Evropě. Schmidt o tomto problému uvědomil světovou veřejnost ve svém projevu v říjnu 1977 před londýnským Mezinárodním institutem pro strategická studia (International Institute for Strategic Studies).

Po dlouhém vyjednávání se pak setkali americký prezident Carter, francouzský prezident Giscard d'Estaing, britský předseda vlády Callaghan a spolkový kancléř Schmidt k vrcholné schůzce čtyř na francouzském karibském ostrově Guadeloupe. To, co tam předem zformulovali, bylo v následujících jedenácti měsících dopracováno a následně 12. prosince 1979 v NATO přijato jako „dvojí rozhodnutí“. V pěti zemích mělo být rozmístěno 572 nových amerických raket středního doletu: 108 raket Pershing II a 464 raket Cruise Missile (všechny Pershingy a 96 raket s plochou dráhou letu v Německé spolkové republice). Zároveň se ale Sovětskému svazu měla nabídnout jednání o kontrole zbrojení. Pokud by se Moskva vzdala svých SS-20, západní aliance by od rozmístění Pershingů a střel s plochou dráhou letu upustila.

Dvojí rozhodnutí naznačovalo Sovětskému svazu, že Severoatlantická aliance ještě byla schopna jednat a přijímat rozhodnutí. Na druhé straně mělo toto usnesení ve Spolkové republice polarizační efekt, nejsilnější uvnitř SPD a strany Zelených. Řady skeptiků a odpůrců dohody narůstaly tím více, čím déle se čekalo na začátek jednání. Teprve 30. listopadu 1981, dva roky po podepsání „dvojího rozhodnutí“, byly rozhovory v Ženevě zahájeny. Následně se protahovaly (až) donekonečna. „Mírové hnutí“ v zemi stále získávalo na oblibě. Obec

14
který byl nejsilnější / který se nejsilněji
mánil...

jesen stany ←

pre pavane? ←

ap
pa
va

Mutlangen, kde Američané umístili první rakety Pershing II, se stala centrem ostrých protestů. Když milion lidí v Bonnu demonstrovalo proti dodatečnému zbrojení, mezi nimi i Willy Brandt a asi padesátka sociálně demokratických poslanců Spolkového sněmu, Schmidt už rok nezastával funkci kancléře. Neměl teď většinu ani ve vlastní straně, ani ve frakci. Poslušnost mu odepřeli nejprve v politice hospodářské, a pak i v politice bezpečnostní. Na sjezdu v Kolíně v listopadu 1983 podporovalo jeho stanovisko už jenom 14 poslanců.

Dějiny daly Helmutu Schmidtovi zapravdu. Jeho prozíravost a důslednost se vyplatily. Deset let po londýnském projevu a čtyři roky po sesazení z funkce se mu dostalo zadostiučinění. Michail Gorbačov přistoupil v dohodě INF (o nukleárních zbraních středního doletu – Intermediate Range Nuclear Forces) na „nulové řešení“, o které se od počátku Schmidt snažil. Všechny rakety SS-20 a Pershing II byly následně odstraněny. Vůbec poprvé se tak stáhnul z oběhu celý soubor zbraňových systémů. *zde bylo nic*

S **T**errorismus byl pro Schmidta výzvou od počátku kancléřství. Občas to vypadalo, jako by Frakce Rudé armády (RAF – Rote Armee Fraktion), sestavená Ulrikou Meinhofovou a Andreasem Baaderem, mohla otrást státem i zákonem. Seznam jejich zločinů je dlouhý: v listopadu 1974 vražda předsedy západoberlínského nejvyššího zemského soudu von Drenkmanna; v únoru 1975 únos předsedy berlínské CDU Petra Lorenze a vydíráním vynucené propuštění pěti teroristů; v dubnu 1975 přepadení německého velvyslanectví ve Stockholmu a dvě oběti na životech; v dubnu 1977 zabití generálního spolkového prokurátora Siegfrieda Bubacka; v červenci 1977 vražda Jürgena Ponta, předsedy správní rady Dresdner Bank. A pak se 5. září 1977 chytil do pasti Hanns Martin Schleyer, předseda Spolkového sdružení německých zaměstnavatelských svazů. Teroristé zastřelili jeho řidiče, spolu s ním i tři policisty a Schleyera unesli v minibusu značky VW. *vražda*

*čistě
na
vzduchu* Celých sedm týdnů po únosu udržovala Schleyerova krize Spolkovou republiku v napětí. Dramaticky se přiosťřila, když bylo 13. října palestinským komandem na trase Palma – Frankfurt uneseno dopravní letadlo Lufthansy Landshut s 82 pasažéry a 5člennou posádkou. Za jedinou možnou cestu považoval kancléř tvrdou neústupnost vůči požadavkům teroristů, ale přitom využití veškeré taktické pružnosti a důvtipu. Koneckonců mu bylo od začátku

jasné, že se může provinit jak jednáním, tak i jeho opomenutím. Když dal rozkaz k dobytí letadla Landshut, které stálo na letišti somálského hlavního města Mogadišu, věděl, že tím podstupuje velké riziko. Mohlo být zabito mnoho lidí. Vláda zůstala během dvojnásobné krize neústupná, a tak se musela o to více snažit a udělat maximum proto, aby zachránila životy rukojmích. Snažila se tedy osvobodit Schleyera i zajatce z letadla s použitím *násilím* síly. Jedině útočnou akcí a nadějí v to, že se zdaří, mohla tvrdost svého postupu morálně zdůvodnit. *modrý spravedlační!*

Akce Mogadišu byla úspěšná, kromě gangsterů nebyl při zdařilém zásahu jednotky GSG-9 nikdo zraněn. Z Mogadišu 18. října, dvanáct minut po půlnoci, spolkovému kancléři telefonoval Hans-Jürgen Wischnewski: „Úkol je splněn.“ Kancléřovi blízcí spolupracovníci byly svědky toho, že Schmidtovi do očí vystoupily slzy. Tehdy věděl jen on sám, že pokud by tenhle záměr ztroskotal, nikdo by mu okamžitou demisi už nevymluvil.

Perné chvílky ho ale teprve čekaly. V noci spáchali ve Stammheimu sebevraždu teroristé Baader, Raspe a Ensslinová, kteří byli odsouzeni k doživotnímu trestu odnětí svobody. O den později byla v kufru odstaveného osobního auta v Mülhausenu nalezena mrtvola Hannse Martina Schleyera. Po vítězství v Mogadišu následovala porážka v Mülhausenu. Schmidt vzal odpovědnost na sebe. Nebylo to pro něj lehké. Musel zvažovat povinnosti státu při ochraně jednotlivce oproti jeho závazkům při ochraně všech občanů. Před Spolkovým sněmem přiznal: „Nevyhnutelně jsme se tak pohybovali mezi vinou a zanedbáním.“

Když se Helmut Schmidt stal kancléřem, černé vlasy měl jen řídce prošedivělé. Když ale Úřad spolkového kancléře opouštěl, byly bílé. Je možné, že se cítil jako Metternich, ve velké celosvětové nemocnici coby lékař, který nedokáže zabránit trápení. Nebyl tak autoritativní jako Adenauer. Nedral se vpřed s jistotou, že spasí svět, jako Brandt. Vsadil na rozum, jemuž jen pracně získával klientelu. V období, kdy roztříštění společenského konsenzu stále více ztěžovalo vedení, to byl obtížný a odvážný čin. Helmut Schmidt však konal svou povinnost, dělal to slušně, důstojně a stylově. *proháná!*

politika vůči Západu, Východu

málo strannické

←

Koncepci spolkového státního zájmu a úzus jednání bonnské vlády zavedl vlastně teprve Helmut Schmidt – pokračoval v díle Konrada Adenauera a Willyho Brandta a uvedl ho do praxe i běžného života. Otázky, které byly do té doby ze stranickopolitického hlediska diskutabilní, splynuly za jeho vlády v poznatelnou a ovladatelnou jednotu – politika Západu s politikou Východu, spolková loajalita s péčí o sousedské vztahy a vůle k obraně se snahou o odzbrojení. Potřeby západoněmecké hospodářské moci zapracovával do bonnského politického konceptu více než kterýkoli z jeho předchůdců. Helmut Schmidt byl silným spolkovým kancléřem. Je významný něčím jiným než kancléř první a čtvrtý, protože i období jeho vlády bylo ^{jiné} rozdílné. Vyžadovalo krizový management, a ne odbornou výstavbu. Těmto požadavkům se Schmidt podrobil, i když si možná přál působit v odlišné epoše. ^{jiné}

Na celosvětové scéně zastupoval Helmut Schmidt německé a evropské zájmy s úctyhodnou důsledností, výřečností a efektivností. Na domácí scéně se i v těžkých dobách snažil v politice uplatňovat pojem racionality, která poskytovala ochranu proti módním náladám a emocionálním vzplanutím. Pravděpodobně nejvýznamnější výkon podal, když navykl Němce na normalitu a všednost a během všech obtížných krizí jim vštípl smysl pro odhad a střed. Jeho mravní zásada byla: „V politice nemá své opodstatnění jiná emoce a vášně než ta k rozumu.“

Touto vášní žil i během čtvrtstoletí, které už uplynulo od té doby, co odstoupil z úřadu kancléře. Na rozdíl od ostatních bývalých kancléřů se neomezil na to, že psal memoáry, a už vůbec se neužíral nějakým scestným přemýšlením a mudrováním o pohnutkách a příčinách svého pádu. I „mimo službu“ – tak je nazvána i jeho nejnovější kniha – zůstal politicky aktivní, zásadový a vlivný.

Přijal nabídku nakladatele Gerda Buceriusa a v květnu 1983 se stal vydavatelem novin Die Zeit. Jako Bismarck, který odjakživa spílal novinářům do „lotrů od tisku“, a po svém propuštění pak neustále publikoval názory prostřednictvím novin Hamburger Nachrichten, i Schmidt nadával s oblibou žurnalistům do „banditů“, později však také přešel na druhou stranu barikády, do publicistiky.

V Zeitu je mezitím už 25 let – třikrát tak dlouho než byl spolkovým kancléřem. Za těchto 25 let napsal okolo 250 zásadních článků – o „grand strategy“ Západu (Národní

2,
bezpečnostní strategie), o evropské politice, o překonání znovusjednocení, o lidských právech a povinnostech i o chybném vývoji kapitalismu, který již dříve nazýval „kapitalismem dravých zvířat“ anebo „kapitalismem kasinovým“. Všechny články současně nabízely analýzu, pomoc při orientaci i návod k jednání. A všechny našly odezvu po celé zeměkouli.

Helmut Schmidt by k tomu, aby zůstal lidem na očích a aby ho bylo slyšet, ani nepotřeboval tribunu Zeitu. Měl k dispozici různé jiné platformy: Interaction Council, významné sdružení bývalých prezidentů a členů vlád; Německou národní nadaci, kterou sám založil; kuratorium nadace ZEIT-Stiftung; Hamburskou páteční společnost a berlínskou Novou středěční společnost. A skoro 30 svých knih, které všechny skončily na seznamu bestsellerů a dostaly se do rukou milionů čtenářů z celého světa. *odpověď se*

Devadesátiletý Helmut Schmidt je pro mnohé lidi v Německu důvěryhodným zdrojem informací, spolehlivým rádcem a vynikající vzorem – výjimečným hlasem rozvážného rozumu a neúplatného úsudku. Hned od počátku byl totiž něčím víc než jen stranickým politikem – byl státníkem. Jako bývalý státník, „elder statesman“, se stal nadstranickou politickou a morální instancí. Německu by bez něj něco scházelo.

Theo Sommer, Editor-at-Large,

v letech 1973–1992 byl šéfredaktorem novin Die Zeit

Jinak, ale dobře

A už vůbec ne v té špatné straně

Předseda SPD

FRANZ MÜNTEFERING

O sociálním demokratu

Helmutu Schmidtovi

Čím větší břemeno odpovědnosti jsem sám přebíral a čím více jsem musel pronikat k podstatě věci, tím bližším se mi stával Helmut Schmidt, pragmatik a konsekvenciální etik. A tak je tomu doposud. Moje generace, stejně jako já, většinou dlouhodobě podceňovala Schmidův význam pro teoretickou i praktickou diskuzi sociální demokracie.

Pravda, neulehčil nám to. Svými občas sarkastickými a občas arogantními útoky. Osvojil si umění působit velmi skromně a přitom svého partnera dokonale znejistit. Není to s ním jednoduché. Taková povaha a jakákoli jednoduchost se spolu totiž nesnesou.

Živě si vzpomínám, jak Helmut Schmidt, tehdy nově jmenovaný kancléř, na schůzi frakce delegace SPD do Spolkového shromáždění v roce 1974 sedí vepředu, téměř na kraji předsednického stolu. Uprostřed Herbert Wehner s růžemi v celofánu – pro Willyho Brandta, který odstoupil. Brandt sám hrdý a odměřený, s dojetím i úlevou ve tváři. Mnozí v sále se slzami v očích. Helmuta Schmidta si nikdo nevšímá. Helmut Schmidt jako následník Willyho Brandta. Jak to může fungovat? Fungovalo to. Jinak, ale dobře. A nebylo na tom nic divného.

Ve skutečnosti totiž Helmut Schmidt spolupracoval na konkrétních státních a stranických programech už od založení bonnské republiky, a to tak intenzivně jako málokterý z jejích politiků. Jasné stopy své koncepční schopnosti zanechal postupně v Dortmundském akčním programu SPD (1952); v doplnění ústavy o brannou legislativu (1956); v Německém plánu, zaměřeném na sjednocení Německa a v Godesberském

makro-makro-substancí, které nebylo
nutné: ustanovení nepřipouštějí / ~~zde~~ y-
lučují ...

programu, definujícím základní morálně-politické hodnoty SPD (1959); v Karlsruhském programu reformy Bundeswehru (1964); v Nouzové ústavě, čili dodatku k Základnímu zákonu o nouzovém stavu (1968); v návrhu zákona o spolurozhodování (1969) i v posledním znění Orientačního rámce 85, ekonomicko-politického programu SPD do roku 1985 (1972).

Mnohé záměry ani jejich prosazení nebyly nijak jednoduché. Kupříkladu tak zvaná Nouzová ústava, se kterou mnozí z nás mladších nesouhlasili. Trochu to trvalo, než lidé pochopili, že se tím republika zbavila hrozby zásahu, ke kterému byly spojenecké mocnosti v případě vnitřní krize oprávněny. Smlouva o Německu z roku 1954 toto rozsáhlé omezení německé suverenity ještě obsahovala. Ustanovení, která byla tehdy přijata jako dodatek k ústavě, ještě dnes zaručují nepřípustnost nepřiměřených plánů při nasazení Bundeswehru ve vnitřních záležitostech.

Tvrzení „Schmidt je dobrý kancléř, ale bohužel v té špatné straně.“ lze považovat za citát, i když jeho přesný zdroj není známý. Je autentické a mnohokrát vyslovené. Mnozí z nás se jím nechali ovlivnit. Byl to ale nesmysl a nesmysl to stále ještě je. Hans Matthofer, který je z mého pohledu jednou z nejvýznamnějších sociálně demokratických osobností oněch let, se tomu čas od času poškleboval: „Ve Schmidtovi máte člověka, kterého se vám nepodaří nikam rozškátulkovat, protože něco takového vlastně ani existovat nesmí: zodpovědný, úspěšný a efektivní levý politik, který to politickým odpůrcům neusnadňuje, když proti němu chtějí mobilizovat vědomé či nevědomé myšlenkové proudy duše německého národa.“

„Hospodářská politika není protikladem té sociální a účinná sociální politika na vysoké úrovni vyžaduje úspěšnou politiku hospodářskou – stejně jako stabilní a trvale prosperující politika hospodářská potřebuje pevná sociální pravidla.“ to jsme mohli slyšet a nastudovat od Helmuta Schmidta. A to platí.

I on měl své chyby. To je pravda. Ne všechno se mu povedlo. To zřejmě ví i on sám. Není to ale ani tak podstatné. Je významným sociálním demokratem, své zemi byl dobrým spolkovým kancléřem a byl i důležitým státníkem ve světovém politickém kontextu. A dosud je někým, koho se i dnes vyplatí poslechnout.

Myslím, že je to nutné.

Kdo nese politickou zodpovědnost a je demokraticky zmocněn jednat, musí znát normy, podle kterých se ve své činnosti bude řídit. Není to žádná záruka na úspěch, ale přece jen nejvyšší možná míra jeho zabezpečení.

Maxima Helmuta Schmidta – „od pragmatického jednání k mravním cílům“ – sice není při každém běžném konfliktu tím pravým klíčem k správnému jednání, ale je nejlepší cestou k němu. Tou sociálně demokratickou. Žijeme v období historicky důležitých rozhodnutí, které *la* určují budoucí směr vývoje. Jde o to, zda Evropa a svět jsou dostatečně silní, aby mohli jednat, a zda najdou prostředky, kterými by mohli celosvětově prosadit humánní a sociální společenský řád.

Prozíravost Helmuta Schmidta nám přitom může pomoci.

Ve dvou pro Evropu

Za kancléře Helmuta Schmidta prožívaly vztahy
mezi Německem a Francií období svého rozkvětu –
vzpomínky na „amitié à vie“ (přátelství na celý život)

OD VALÉRYHO GISCARDA D'ESTAINGA

Narozeniny významných mužů jsou tady proto, abychom jim blahopřáli. Helmut Schmidtovi je jasné, že stejně jako on, ani já se necítím zvláště dobře, když mne u příležitosti životních jubileí pořád chválí. Protože ale dobře ví, co k němu cítím, může si být jist, že řeknu, co si myslím. Bez otálení tedy začnu dvěma chvalozpěvy. Prvním chci vyjádřit, že Helmut Schmidt patří mezi významnější německé kancléře v poválečném období – koneckonců byl vedle Konrada Adenauera tím nejlepším. Má druhá chvála patří Helmutu Schmidtovi jako Evropanovi, bez něhož bychom nedokázali položit jedny z nejsolidnějších monetárních fundamentů dnešního světa.

Za kancléřství Helmuta Schmidta bylo Německo znovu schopno vylepšit si pověst, nesmírně poškozenou hrůzami války a s ní spojenými zločiny, a opět zaujmout své místo mezi velkými národy světa. Obnovení úcty k Německu bylo výsledkem velmi náročné práce, která začala už pod pevným demokratickým vedením Konrada Adenauera. Němci sami v ní pokračovali tím, že se nezvykle odvážně snažili o důkladné a kritické vypořádání s vlastní minulostí. Právě Helmut Schmidt však díky svým povahovým rysům – kompetenci, přímočarosti a vynikajícím schopnostem úsudku – dovedl tento proces až do konce.

Nové zařazení německého národa napomohlo tomu, že Němci, poprvé za dlouhé období, byli opět spokojeni. Symbolickou událostí, která ohlašovala příchod historického zvratu, se stala účast Helmuta Schmidta na vrcholném setkání největších západních zemí. Německý kancléř byl poprvé od konce války přítomen vrcholné schůzce Spojených států, Velké Británie a Francie, která se konala od 6. do 8. ledna 1979 na ostrově Guadeloupe.

Mezi léty 1974 a 1982 Helmut Schmidt opakovaně užíval svého úsudku a otevřenosti k zasahování do rozvoje mezinárodních vztahů. Měnily se rychle. Na počátku osmdesátých let tak bylo vidět první trhliny v sovětském systému. Šlo o polskou krizi, se kterou si Brežněv nedokázal poradit. Helmut Schmidt, s nímž jsem byl kvůli vyhocení situace v Polsku v úzkém styku, pomáhal odvrátit možnost vojenské intervence Moskvy. Zároveň kritizoval vpád sovětských vojsk do Afghánistánu.

Schmidtův vliv vzrůstal. Díky tomu mohl nově zvažovat rozdělení rolí ve vztazích mezi Spojenými státy a Spolkovou republikou. Až dosud jednali američtí představitelé s Německem v podobném duchu, jako když ho po válce okupovali, a stále ještě rozhodovali o tom, jak má Německo jednat. Helmut Schmidt se trpělivě snažil svou zemi tohoto tlaku zbavit. Rozporuplná politika Carterovy administrativy ho k tomuto kroku dokonce přímo nutila. Jimmy Carter tehdy nejprve vyžadoval podporu Německa při tak citlivých rozhodnutích, jakými byly sestrojení neutronové bomby nebo bojkot Olympijských her v Moskvě, ale později se zase, bez jediného slova vysvětlení, těchto záměrů vzdal.

Tento vývoj posílil Helmuta Schmidta v přesvědčení, že Evropa – tehdy Evropa devíti, případně deseti členů – nutně potřebuje nosnou politickou strukturu. Z tohoto důvodu podporoval v roce 1979 první přímé volby do Evropského parlamentu a taktně, ale účinně, napomohl tomu, aby Francouzka Simone Veilová (členka liberální frakce) byla zvolena jeho prezidentkou.

Nestačilo, že Helmut Schmidt je sám přesvědčený Evropan, tehdy musel jako Evropan také přesvědčit. Nebyl žádným profesionálním finančním expertem, přesto se ale v letech 1971–1974, díky svému neuvěřitelnému pracovnímu úsilí a praktickým rozumovým schopnostem, stal jedním z hlavních protagonistů rozsáhlé výměny názorů při hledání nového mezinárodního uspořádání peněžnictví. Tehdy šlo o zrušení pevných směnných kurzů světového měnového systému z Bretton-Woods².

Němce musel přesvědčit o přednostech spojení západoněmecké marky s jinými, slabšími měnami, a to v přímém rozporu s názorem Spolkové banky. Koncept jednotné

² V roce 1944 v Bretton-Woodsu (New Hampshire, USA) ustavené instituce: Mezinárodní měnový fond a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj

evropské měnové jednotky (European Currency Unit – ECU) jsme vytvořili spolu s Helmutem Schmidtem, kterého jsem navštívil v Hamburku v červenci 1978, krátce před rozhodující vrcholnou brémskou schůzkou. Měnový koš ECU měl mezi členskými státy zabránit kolísání kurzu, které by bylo vyšší než rozpětí 2,25% (Itálie šest procent).

Západoněmecká marka byla pro Spolkovou republiku symbolem hospodářského vzestupu a zdrojem pocitu bezpečí i její chlouby. Helmut Schmidt proto musel k získání souhlasu s evropským měnovým systémem nejprve přesvědčit hospodářsky vlivné vrstvy německé společnosti. Podařilo se mu to jen díky tomu, že vynikajícím způsobem rozsáhle argumentoval a že panovala důvěra v jeho kompetence a objektivitu. Nedovedu si představit, že by toho byl schopen nějaký jiný člověk.

Dnes, krátce před desátým výročím zavedení eura a v krizovém období, Evropané často zapomínají, že evropský měnový systém se zrodil v sedmdesátých letech, když se evropské měny poprvé spojily prostřednictvím ECU. Lidé by si měli uvědomit, že v současné krizi bychom v Evropě bez eura byli vystaveni výkyvům, které by s děsivou jistotou vedly ke znehodnocení měn. Společná měna se osvědčila jako pevný obranný štít celé eurozóny.

Nakonec mi ještě dovolte několik osobních postřehů o mém příteli Helmutu Schmidtovi. Mezi námi vždycky existoval přirozený soulad, který byl založen na obdobných představách a absolutní osobní loajalitě. Helmut byl pro mě neustále ztělesněním pozoruhodné střízlivosti úsudku. Nenávidí všechny druhy arogance a často mi dal znát, co si myslí o francouzském sklonu k slávě a okázalosti. Všude kde se objeví, mu lidé dávají najevo, jaký respekt cítí k tomu, co bych rád nazval jeho důvěryhodností. *authentic*

Moje nejmilejší vzpomínka se na bezpočetná setkání s Helmutem se vztahuje k večeři, na které jsme byli spolu s našimi ministry zahraničí 19. července 1977 v alsaském Blaesheimu. Pozval jsem ho do typické restaurace s pestrobarevnými okenními tabulkami a muškáty před okny, která se jmenovala Au Bœuf. To bylo poprvé, co se německý kancléř a francouzský prezident skoro soukromě setkali v regionu, který jejich země tak často trhaly na kusy. Nic nenasvědčovalo tomu, že v minulosti docházelo k neshodám[†] a setkání proběhlo[†] bez nátlaku diplomatického protokolu.

Helmut Schmidt tehdy vystoupil z vozu a jakoby nic vešel do restaurace. Tehdy jsem pochopil, že bezprostřednost a přátelství k sobě nerozlučně patří a že přirozenost vynáší přátelství do těch nejvyšších sfér.

Byla to skutečně zlatá éra německo-francouzských vztahů.

Valéry Giscard d'Estaing, narozený v roce 1926,
v letech 1974–1981 byl francouzským prezidentem

Texty: 1979,1980,1982.1983,1986 a Do 2008

1979

Schůzka čtyřky na francouzském ostrově Guadeloupe. Spolkový kancléř Helmut Schmidt se zde setkává s americkým prezidentem Carterem, francouzským prezidentem Giscardem d'Estaingem a britským premiérem Callaghanem. Dosáhne usnesení ve smyslu pozdějšího „dvojího rozhodnutí“ NATO, jehož cílem je, pod pohrůžkami dalšího zbrojení, snížit stav jaderných zbraní

1980

Helmut Schmidt je znovu zvolen kancléřem sociálně liberální koalice. Jako unijní kandidát na funkci kancléře nastoupí Franz Josef Strauß. Ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1976 postaví CDU proti Helmutu Schmidtovi svého kandidáta Helmuta Kohla

1982

na základě / hlasování

Helmut Schmidt je 1. října, prostřednictvím konstruktivního hlasování o nedůvěře, sesazen z funkce spolkového kancléře. Spolkový sněm volí jeho nástupcem Helmuta Kohla. Schmidt mu blahopřeje

1983

Gerd Bucerius povolává Helmuta Schmidta do grémia vydavatelů novin Die Zeit. Od roku 1985 do roku 1989 působí Schmidt v těchto novinách i jako jednatel

1986

Spolu s bývalým francouzským prezidentem Giscardem d'Estaingem zakládá Schmidt komisi pro Evropskou měnovou unii a následně se zasazuje o vytvoření evropské centrální banky

KV.

Do 2008

Helmut Schmidt publikuje četné knihy, cestuje a přednáší. Je vyznamenán mnoha cenami. V roce 2008 vydal knihu Außer Dienst (Mimo službu), jejíž titul ²tedy působí veskrze ironicky

II. Komentář k překladu

1. Textová analýza

Textová analýza je proces, s jehož pomocí by měl překladatel dospět k dostatečnému porozumění a relevantní interpretaci výchozího textu. Jestliže chce vytvořit ekvivalentní cílový text, musí její výsledky vzít v úvahu při volbě překladatelské koncepce, strategie i jednotlivých řešení. Při analýze textů pro komentovaný překlad, který je obsahem mé bakalářské práce, jsem tedy vycházela z příručky *Textanalyse und Übersetzung*, jejíž autorkou je Christiane Nordová.

Z hlediska stylového zařazení se u mých překladových textů jedná o texty oficiální, formální a připravené, které lze zařadit do publicistického stylu. Převažující slohový postup je zde informační, úvahový a výkladový.

1.1 Vnětextové faktory

1.1.1 Vysílatel

Texty mají různé vysílatele. První text, jehož název jsem přeložila jako *Vášeň ke zdravému rozumu*, napsal Theo Sommer, který byl v letech 1953–1992 šéfredaktorem novin *Die Zeit*. O spolupráci s ním se vyjádřil Helmut Schmidt následujícím způsobem: *Moje spolupráce se šéfredaktorem Sommerem probíhala od počátku hladce, a to i ve čtyřapůlletém období od léta 1985 až po konec roku 1989, kdy jsem jako jeden z vydavatelů společně s Hilde von Lantovou byl činný ještě jako tajemník nakladatelství "Die Zeit" a musel jsem se zabývat personálními otázkami.*³

Druhý text, jehož titul jsem převedla jako *Jinak, ale dobře*, pochází od devětašedesátiletého Franze Münteferinga, který po porážce SPD v parlamentních volbách v minulém roce (pouze 23 procent hlasů), na sjezdu strany v Drážďanech opustil funkci předsedy SPD. Jeho strana byla v předchozí vládě součástí velké koalice – spolu s křesťanskými demokraty (CDU/CSU) kancléřky Angely Merkelové.

³ Schmidt, Helmut. *Na společné cestě, Vzpomínky a úvahy*. 1. vyd. Praha: PRAGMA, 1997. 575 s., s. 250

Vysilatelem třetího textu je Valéry Giscard d'Estaing, který byl francouzským prezidentem od roku 1974 do roku 1981. Helmut Schmidt o svém vztahu k němu říká následující: *Mým takřka nejbližším francouzským přítelem je bezpochyby Valéry Giscard d'Estaing. Od začátku jsme se dalekosáhle shodli nejen v ekonomických otázkách, ale stejně i na naší dvojkolejně strategii vůči Sovětskému svazu – na jedné straně demonstrovat vůli a schopnost se společně bránit, na druhé straně však zároveň projevovat ochotu k jednání a uvolnění (détente). Především jsme od samého počátku – totiž od té doby, co jsme oba nastoupili v květnu 1974 do svých šéfovských funkcí v našich zemích – dosáhli souladu ve strategickém chápání naší spolupráce podložené přednostními zájmy obou našich národů a trvalého vzájemného sbližování mezi Německem a Francií stejně jako začlenění obou zemí do Evropského společenství (nynější Evropské unie).*⁴

1.1.2 Intence

Články vyšly ve speciální příloze, která byla, u příležitosti oslav narozenin, věnována celá pouze Helmutu Schmidtovi. Vysilatele textů zdůrazňují, že Helmut Schmidt je pro ně ztělesněním prozíravého státníka a kompetentního krizového manažera, což prokázal nejen jako spolkový kancléř. Své zkušenosti a vysoký analytický intelekt, který spojuje s rétorickou přesvědčivostí, využívá i nyní jako spoluvydavatel týdeníku *Die Zeit*. Hlavním záměrem jednotlivých textů bylo zprostředkovat všechny tyto informace a vyjádřit také osobní postoje k oslavenci. Intence vysilatele přeložených textů, tedy zadavatele překladů, by byla obdobná jako u vysilatele textů původních. Texty jsou silně vázány na historickou situaci v Německu.

1.1.3 Příjemce

Výchozí texty předpokládaly poměrně široký okruh možných příjemců. Byly jimi nejen čtenáři novin *Die Zeit*, ale i nejširší veřejnost, která se o Helmuta Schmidta zajímala. Jednoznačně se texty zaměřily na ty, kteří hledají informace a poučení, jež by bylo zprostředkováno zábavně. Články jsou zaměřeny na biografii německého politika, a proto se

⁴ Helmut Schmidt: *Na společné cestě, Vzpomínky a úvahy*. 1. vyd. Praha: PRAGMA, 1997. 575 s., s. 250

zde orientace na německého čtenáře projevuje především v tom, že se nijak nevysvětlují německé reálie. Specifické reálie se v textech týkají zvláště politického a společenského života v Německu. Českému čtenáři je nutno podat detailnější informace, aby plně porozuměl obsahu článků a nemusel si nic sám dohledávat. Změněné presupozice je tedy třeba v překladu zohlednit.

1.1.4 Médium, kanál; pragmatika místa a času

Noviny *Die Zeit*, v jejichž příloze články vyšly, charakterizuje autor prvního textu a jejich bývalý šéfredaktor Theo Sommer na stránkách knihy Helmuta Schmidta následujícím způsobem: *Theo Sommer mi v úvodu nejprve vysvětlil, že hospodářská redakce stojí trochu vpravo od středu, redakce fejetonů trochu nalevo od něho, politická redakce a on sám mezi nimi. Víc než dvanáct let, po které patřím k "Die Zeit", jsem tuto strategii pozic nepovažoval za pochybenou.*⁵

Die Zeit je nadregionální liberální týdeník, který poprvé vyšel 21. 2.¹ 1946. Od roku 1996 #, patří ke skupině nakladatelství Georg von Holtzbrinck. Týdeník vychází každý čtvrtek. Sídlo novin je od jejich založení až dosud v Hamburku. Cílovou skupinou týdeníku jsou především vysokoškolsky vzdělaní čtenáři. Jeho vydavatelem je od roku 1983 Helmut Schmidt a Josef Joffe. Navíc ještě týdeník označuje za vydavatele i Marion hraběnkou Dönhoffovou, která zemřela v roce 2002. Šéfredaktorem listu je Giovanni di Lorenzo. Redakce čítá asi 115 stálých zaměstnanců, kteří pracují v následujících oblastech: politika, akta aktuálních událostí, hospodářství, věda, fejeton, cestování, kariéra a v příloze *Zeitmagasin*. Typickým znakem tohoto týdeníku je i jeho velký formát a to, že články v *Die Zeit*, a to především ty úvodní, jsou tradičně delší než běžné články v ostatních denících. Na diskuzích o tradičním a novém německém pravopisu se tento týdeník nepodílel. Užíval vlastních pravopisných pravidel a podle pravidel Dudenu se začal řídit až od roku 2007.

⁵ Helmut Schmidt: *Na společné cestě, Vzpomínky a úvahy*. 1. vyd. Praha: PRAGMA, 1997. 575 s., s. 229

Příloha *Zeitmagasin* začala vycházet od roku 2007. V ní se také od roku 2009 pod titulem *Na jednu cigaretu s Helmutem Schmidtem* každý týden objevoval rozhovor šéfredaktora Giovanniho di Lorenzo s Helmutem Schmidtem.

Internetová podoba novin nese název *Zeit Online* a existuje od roku 1966 jako dceřiná společnost novin. Zvláštní redakce složená asi z 60 redaktorů, grafiků a techniků zde informuje o každodenních událostech. Webové stránky jsou tematicky, technicky i graficky zaměřeny především na mladší věkovou skupinu. Online verze novin čtenářům umožňuje snadnější komunikaci s redakcí. Některé články zde samozřejmě pocházejí i z tištěné verze týdeníku. Kupříkladu první mnou překládaný článek bylo možno též nalézt na <http://www.zeit.de/2008/51/Essay-Theo-Sommer>. Na webových stránkách se k tomuto článku vyjadřovali také čtenáři. Ve svých příspěvcích především blahopřáli oslavenci k narozeninám, oceňovali jeho zásluhy a vyjadřovali své osobní vztahy k němu. Internetové stránky jsou přístupné odkudkoli, proto je zde nejspíš i zbytečné o pragmatice místa mluvit.

1.1.5 Podnět ke komunikaci

Podnět ke komunikaci úzce souvisí s faktorem intence textu. Abychom ho určili, musíme se především zaměřit na společenskou situaci v období, kdy články vyšly. V té době žilo Německo americkými volbami a celosvětovou krizí. Nového amerického prezidenta Baraka Obamu, který se postavil do čela Spojených států v lednu 2009, přijali Němci s očekáváním nové éry a začali hledat vhodné vzory z vlastní nedávné historie. Hodilo se proto, že jejich politická legenda slavila devadesáté narozeniny právě den před Štědrým dnem roku 2008. Všichni Němci znají obraz vitálního starce, který je žádaným poradcem a partnerem pro rozhovory, budí pozornost, uznání a respekt a stále kouří při televizních diskusích. Schmidtovu zkušenosti mnozí tehdy znovu zkoumali a komentovali. Už zase se totiž hledal lék na finanční krizi, mluvílo se o energetické bezpečnosti, pokročila globalizace, existovala potřeba nové transatlantické vazby. Jako ministr financí zažil Helmut Schmidt pád dolaru a ropnou krizi. Tehdy zformuloval tezi o přímém vlivu světového hospodářství na německé hospodářské poměry. Vystihl tak podstatu globalizace dříve, než ji jiní pojmenovali. Aby bylo možné vykonávat politický vliv na hospodářství, bylo třeba založit společenství

na str. 15 je „zaprádla“

nejvyspělejších zemí světa. Poptávka po koordinovaných politických zásadách dává při dnešní hospodářské krizi bývalému německému kancléři za pravdu. Zasloužil se tehdy i o společný evropský trh. Reprezentoval stát s vývozní ekonomikou, přitom byl ale přesvědčen, že otevřenost prospěje všem. Dělal demokraticky kontrolované a jednoduše zdůvodnitelné malé kroky. Posiloval vztahy mezi Německem a Francií, které jsou tradiční evropskou hybnou silou. To, čím se během svého působení jako kancléř zabýval, bylo s ohledem na politickou a ekonomickou situaci opět velmi aktuální právě době, kdy vyšly mnou překládané texty.

Dalším důvodem pro napsání textů byla samozřejmě i blahopřání ke Schmidtovým devadesátinám. Tímto je určena i pragmatika času, neboť články byly otištěny před jubileem. Příležitosti popřát Helmutu Schmidtovi ve zvláštní příloze novin využili především jeho bývalí kolegové, kteří spolu s ním pracovali v oblasti vnitřní i vnější politiky a později v novinách *Die Zeit*.

1.1.6 Funkce

Mnohé o funkci textu již vyplývá z informací, které se týkají jeho intence. Články jsou psány v publicistickém stylu, a tak se v nich mísí několik funkcí. V textech jednoznačně převažuje funkce informativní, sdělná, komunikační a esejistická. Čtenářům jsou jimi zprostředkována nejen fakta, ale i souvislosti. Nechybí zde ale ani vyjádření osobních postojů a názorů autorů textů. Texty mají i funkci apelativní a přesvědčovací. Důraz je kladen jak na biografická fakta, výčty, přehlednost a srozumitelnost informací, tak i na funkci estetickou a zábavnou. Texty mají vysokou stylistickou úroveň, která odpovídá jejich typu i médiu. Stručné texty k obrázkům, které jsou nadepsány letopočty, jsou především nositelem informativní funkce, publicistický styl autora se ale ani v nich nezapře.

1.2 Vnitrotextové faktory

1.2.1 Tematika

Již z názvu přílohy, Helmut Schmidt státník, lze soudit o jejím obsahu. Jsou jím eseje a informativní články, ve kterých autoři oceňují jeho zásluhy a blahopřejí k jubileu. Tato příloha je věnována především Schmidtově dřívější politické práci a zevrubně pak jeho

působení ve funkci spolkového kancléře. Ústředním tématem je zde i osobnost Helmuta Schmidta. Články se zabývají jednak Schmidtovými biografickými daty a historickými událostmi, na které měl jako politik přímý vliv, a na druhé straně se v nich setkáváme se subjektivně zabarvenými vzpomínkami na něj. Důležitým obsahem textů je zhodnocení jeho politického i lidského odkazu. Základní hodnotou je u něj „zodpovědná politika“. Když byl ve funkci spolkového kancléře, musel se rozhodovat pro řešení, při nichž se mohl spolehnout jen na vlastní svědomí.

1.2.2 Obsah

Obsahy textů nejsou v rozporu s vnětextovými faktory a splňují v tomto ohledu očekávání čtenářů. Převládá v nich objektivní pohled na popisované skutečnosti. Pojednávají především o Schmidtově politické činnosti.

Do úřadu spolkového kancléře byl Helmut Schmidt zvolen v roce 1974 po tzv. Guillaumově aféře, která přiměla ke složení funkce Willyho Brandta. Jako kancléř řešil mnoho důležitých problémů. V hospodářské oblasti šlo o následky ropných šoků, které přinutily Západ změnit dosavadní ekonomickou strategii. EHS položilo základy evropského měnového systému (1979), který zaměnil Brettonwoodský systém (navázání západoevropských měn na americký dolar) a zavedl měnovou jednotku ECU, na niž navázalo současné euro.

V obranné politice se tehdy bylo třeba postavit proti sovětskému plánu rozmísťování raket středního doletu SS-20, které byly namířeny na západní Evropu. NATO na Schmidtvův podnět vydalo „dvojí rozhodnutí“, na jehož základě byly v roce 1983 rozmístěny rakety Pershing II na území SRN, i když s tím převážná část německé veřejnosti nesouhlasila.

V evropské politice se Schmidt zaměřil na prohloubení spolupráce s Francií vedené francouzským prezidentem Giscardem d'Estaingem, který byl jeho přítelem. Vznikem Evropské rady byl posílen mezivládní princip (1974). Zavedením přímých voleb do Evropského parlamentu (1979) se zvýšila i míra demokratické kontroly.

V Německu musel Helmut Schmidt bojovat proti teroristickým útokům a únosům osob teroristy z Rote Armee Fraktion. K řadě násilností došlo především v roce 1977. Ve vztazích

k východní Evropě preferoval Schmidt jednání po ose Bonn – Moskva. Schmidtova vláda skončila v roce 1982 konstruktivním vyslovením nedůvěry. Sociálně-liberální koalice se rozpadla. Společně s CDU-CSU začala vládnout FDP. Helmut Schmidt se v roce 1983 stal jedním z vydavatelů *Zeit*u.

1.2.3 Presupozice

Výchozí texty jsou určeny pro německé čtenáře. Setkáváme se zde se jmény německých měst a spolkových zemí, názvy institucí, novin a reálií z německého politického a společenského života. Je třeba počítat s tím, že příjemci výchozího textu jsou oproti příjemcům překladu lépe obeznámeni s německými reáliemi. Příjemcům překladu je tedy třeba ozřejmit, přiblížit a doplnit určitá fakta.

1.2.4 Členění a výstavba textů

1.2.4.1 Makrostruktura

Výchozími texty pro tento komentovaný překlad jsou tři publicistické články a krátké doprovodné poznámky k fotografiím, které jsou součástí zvláštní přílohy č. 51, 63. ročníku novin *Die Zeit*, jež vyšla v prosinci 2008. Jedná se zde o první díl dvojdílného tematického souboru esejí, blahopřání a vzpomínek na Helmuta Schmidta u příležitosti jeho devadesátiletého jubilea, které slavil 23. prosince 2008. Příloha nese název *Helmut Schmidt státník*. Druhá příloha, jejíž vydání následovalo, byla nazvána *Helmut Schmidt novinář a soukromá osoba*.

Příloha, která obsahuje překládané texty, má 47 stran. Na jejím titulním listu je starší fotografie stojícího Helmuta Schmidta, který je velmi formálně oblečen. Pod levou rukou drží spisy a v pravé ruce, pro něj typicky, zapálenou cigaretu. Nad logem *Zeit*u je v horní části stránky umístěn pás tvořený deseti fotografiemi. Jsou ze Schmidtova soukromého života i z různých politických jednání a následují chronologicky za sebou. Na druhé straně titulního listu je v pravidelné rubrice *Na jednu cigaretu* interview Helmuta Schmidta s šéfredaktorem Giovannim di Loranzem na téma: *Co to znamená být devadesátiletý?* Stránce dominuje obrovská číslovka 90, která je provedena ve světle modré barvě, tak aby text článku, který je

Tomuto způsobu psaní dávám přednost,
jen chci upozornit, že jinde píšete <
-ismus.

à na str. 41 fraseologismus

vytištěn přes ni, zůstal čitelný. Na téže stránce je i obsah přílohy. Na dalších stránkách najdeme rozhovory Helmuta Schmidta s mládeží. Pak už následuje první text, který jsem přeložila. Autorem tohoto eseje je Theo Sommer. Na internetových stránkách Zeitu Online ho lze najít mezi zprávami z politiky. Celá příloha je doprovázena fotografiemi různě velkého formátu. Na některých stránkách je i pásmo drobných fotografií a biografických textů, které se vztahují k jednotlivým obdobím Schmidtova života a jsou velmi přehledně strukturovány.

Tučného písma větší velikosti autoři užívají k zvýraznění nadpisů, prvních písmen u všech textů, ale dokonce i prvních písmen některých odstavců, pokud jsou texty příliš dlouhé. V případě prvního textu se právě těmito zvýrazněnými písmeny na počátku některých odstavců text horizontálně segmentuje a rozčleňuje na pět tematických okruhů Schmidtova života:

1. období vstupu do SPD a činnosti v ní, práce ve funkci ministra vnitra hamburské vlády a návrat do Spolkového sněmu
2. práce ve funkci spolkového ministra obrany a ministra hospodářství, podpora rozhovorů o vzájemném a vyváženém snížení ozbrojených sil mezi Východem a Západem a první dohody o omezení zbrojení Salt-I
3. období ve funkci spolkového kancléře během hospodářské krize a politika uvolnění, ale zároveň i udržení vojenské rovnováhy pomocí přijetí „dvojího rozhodnutí“ NATO
4. boj proti terorismu Frakce Rudé armády
5. práce jako vydavatel *Zeitu*, stanovisko autora článku – rekapitulace a ocenění výsledků Schmidtovy práce a důležitost této osobnosti jako morální instance.

Základní funkcí rozdělení textu na tematické části i dalšího dělení do odstavců je optické členění obsahu textu, které umožňuje lepší orientaci a recepci příjemce. Důležitá je i forma každého z odstavců – ve výchozím textu jsou vyznačeny odsazením od nového řádku o 3 znaky.

V psané publicistice se často setkáváme se zvýrazněním počátku komunikátu uvedením výrazného podtitulku. Podtitulky jsou obvykle osobitou a funkční součástí psaných komunikátů. Jejich stylizace je ukázkou tvůrčího přístupu původce komunikátu k jeho obsahu,

funkci a cíli. Některé se snaží podat co nejstručněji a nejvýstižněji maximální množství informací, tj. jsou resumé textu, jiné informují jen částečně a chtějí tím vzbudit zájem čtenáře.

Pod názvy německých textů, z nichž jsem pro svůj překlad vycházela, jsou umístěny podtitulky psané písmem menší velikosti, které není nijak zdůrazněno. Jedná se zde zvláště o jednu nebo dvě věty, ale i o různá slovní spojení. Podtitulky zde obsah článku shrnují a komentují. Pod nimi najdeme jména autorů textů, zvýrazněná tučným písmem a velkými písmeny, ale pouze menší velikosti. Citace autoři v člancích dávají do uvozovek. Drobné biografické texty u miniaturních fotografií v horní části stránek jsou nadepsány letopočty jednotlivých let či období. K jejich zvýraznění bylo užito tučného písma běžné velikosti. Na každé straně nahoře je uvedeno: *Helmutu Schmidtovi k 90. narozeninám*. Řadová číslovka je tu zvýrazněna větším písmem. Tato různorodá forma, která texty doprovází, celkově nevybočuje z konvencí běžných pro publicistický typ textů.

1.2.4.2 Mikrostruktura

Mikrostruktura textů koresponduje s jejich výše zmíněnou funkcí. V německých publicistických textech se často vyskytují infinitivní konstrukce, nominální struktury, pasivní konstrukce a přetížená souvětí. Čeština jich však užívá v menší míře, a proto je při překladu běžné, že jsou, v rámci možností, eliminovány (viz syntax). Mnohé typicky německé věty s dvojtečkami a středníky bylo také nutno při překladu podle kontextu vhodně upravit. Místy je v němčině užito netypického slovosledu, který klade důraz na určitou část věty. Drobné texty, které doprovází [✱]obrázky, nejsou zakončeny tečkou, čímž je zdůrazněn jejich nadpisový charakter.

1.2.5 Slovní zásoba

Slovní zásoba textů se příliš neodlišuje od té, která je běžná pro ostatní publicistické články. Publicistický styl vždy souvisí s mnoha jinými styly. Texty obsahují prvky mluvených projevů prostě sdělovacích (užití frazeologie), prvky stylu odborného (výskyt nedynamických nebo sémanticky širokých sloves), stylu uměleckého (obraznost vyjádření), stylu odborného (např. politologie) i řečnictví. Užívaná stylová vrstva prostředků je tedy

nehomogenní. Základem tohoto stylu je přesto neutrální spisovný jazyk. Lexikální prostředky zde vykazují v určité době jistou stabilitu. Obměňování výrazových prostředků je způsobeno změnami společenského a politického dění. Mezi prostředky užívané ve všech třech člancích patří obrazné vyjádření. Vedle metafor se zde jedná i o přirovnání, metonymii, synekdochu, personifikaci aj., které plní nejen funkci sdělnou, ale především dodávají jazykovému projevu živost a naléhavost. Užívají se frazeologické a idiomatické jednotky všech běžných typů. Dochází zde také k hromadění přenášených informací a výpovědi jsou potom sémanticky nasyceny množstvím údajů. Výrazové prostředky jsou protikladné: nociónální i emocionální, hovorové i knižní, vedle německého jazykového materiálu se objevují i slova přejatá. Jejich užívání je pro současnou publicistickou komunikaci charakteristické. Získávací a uvědomovací funkci publicistiky podporují také prostředky, které signalizují kontakt s adresátem. V jednom z textů se k tomuto účelu používá 2. osoby plurálu. Obdobnou funkci plní i rétorická otázka.

Následně uvádím příklady některých zmíněných jevů:

Př. *Er setzte auf die Vernunft, der er mühsam eine Klientel zu schaffen suchte.*

Vsadil na rozum, jemuž jen pracně získával klientelu. (personifikace)

Př. *als Arzt im großen Weltspital – jako lékař ve velké celosvětové nemocnici*
(přirovnání)

Př. *Aber Schmidt tat seine Pflicht, und er tat sie mit Anstand, Würde und Stil.*

Helmut Schmidt však konal svou povinnost, dělal to slušně, důstojně a stylově.

Př. *Westpolitik und Ostpolitik, Bundnistreue und Nachbarschaftspflege, Verteidigungswille und Abrüstungswille – politika Západu s politikou Východu, spolková loajalita s péčí o susedské vztahy a vůle k obraně se snahou o odzbrojení.*
(opakování, spojení antonym, často se opakující tříčlenný výčet)

Př. *Staatsräson und eine fortwirkende Tradition Bonner Regierungshandelns*

koncepce spolkového státního zájmu a úzus jednání bonnské vlády

Př. *Auf der Weltbühne vertrat Helmut Schmidt die deutschen und europäischen Interessen mit respektheischender Konsequenz, Eloquenz und Effizienz.*

Na celosvětové scéně zastupoval Helmut Schmidt německé a evropské zájmy s úctyhodnou důsledností, výřečností a efektivností. (přejatá slova, výčty)

Př. Wie Bismarck, der die Journalisten zeitlebens als „Pressebengel“ gescholten hatte und der dann nach seiner Entlassung sich ständig in den Hamburger Nachrichten ausließ, hatte Schmidt die Journalisten gern als „Wegelagerer“ beschimpft, wechselte dann aber ebenfalls auf die andere Seite der Barrikade: in die Publizistik.

Jako Bismarck, který odjakživa spílal novinářům do „lotrů od tisku“, ale po svém propuštění neustále publikoval své názory prostřednictvím novin Hamburger Nachrichten, i Schmidt nadával s oblibou žurnalistům do „banditů“, později však také přešel na druhou stranu barikády, do publicistiky. (přirovnání, paralela)

Př. Zum Schluss gestatten Sie mir noch einige persönliche Bemerkungen über meinen Freund Helmut Schmidt.

Nakonec mi ještě dovolte několik osobních postřehů o mém příteli Helmutu Schmidtovi. (kontakt s adresátem)

Př. Helmut Schmidt und die Schuhe von Willy Brandt – wie soll das gehen. Es ging. Helmut Schmidt jako následník Willyho Brandta. Jak to může fungovat?. Fungovalo to. (řečnická otázka, metonymie/přirovnání)

1.2.6 Syntax

V textu převažují souvětí nad větami jednoduchými. Jedná se o připravený text, a proto se v něm vyskytují i dlouhá a komplikovaná souvětí se složitou strukturou, která je při překladu často třeba rozdělit do více samostatných vět. Spojení v souvětích jsou paratactická i hypotactická. Paratactická a jednodušší větná struktura je vždy pružnější a slouží k oživení textu. Věty se vyznačují velkou zatížeností (infinitivní konstrukce, velký počet přívlastků a příslovečných určení, participia i vsuvky), což je zřejmě způsobeno snahou o co největší stručnost. Častým jevem ve výchozím textu je zdůraznění rématu věty tím, že je příznakově umístěno na začátek věty. Autoři využívají přímou i nepřímou řeč pro reprodukci výpovědí jiných osob, a proto se v textech ve vyšší míře objevují i konjunktivy. Ve výchozím textu se

vyskytuje o něco více pasivních konstrukcí, než jich je v textu cílovém, přesto i v něm značně převažují aktivní tvary nad pasivními. V textech se objevují také syntaktické paralelismy. Při překladu je na mnoha místech nutno upravit slovosled, aby odpovídal zvyklostem aktuálního členění výpovědí v češtině.

1.2.7 Suprasegmentální rovina

V psaných textech naznačují možnou intonaci převážně interpunkční znaménka. V přímé řeči tuto úlohu přebírají vykřičníky a otazníky. Intonačním signálem jsou v psaném textu také dvojtečky, které signalizují, že výpověď není dokončena, a proto po nich dochází k poklesnutí hlasu.

2. Koncepce, strategie a řešení překladatelských problémů

2.1 Typologie překladatelských problémů

Při překladu textů z němčiny do češtiny je třeba znát určité překladatelské postupy, které jsou dány rozdílností těchto dvou jazyků, a vytipovat si i ostatní problémy, které mohou u obdobných, v tomto případě publicistických, textů nastat.

Jde především o následující jevy:

1. rozklad kompozit
2. dělení složitých souvětí na kratší větné celky
3. práce s aktuálním větným členěním
4. nahrazování německého pasiva českým aktivem
5. přemísťování složitějších přívlastků z antepozice do postpozice
6. zaměňování některých interpunkčních znamének jinými
7. vypouštění deiktických výrazů a přivlastňovacích zájmen
8. překlad dlouhých nominativních spojení
9. překlad frazeologických a idiomatických jednotek a slovních hříček
10. překlad reálií
11. rozšiřování nebo vypouštění

Veškeré tyto překladatelské problémy mají svá doporučená řešení, jejichž užití je nutno vždy zvážit v kontextu. Aplikaci těchto řešení nelze jen bezmyšlenkovitě zautomatizovat a uplatňovat ji v libovolném případě.

2.2. Strategie, koncepce a řešení překladatelských problémů

2.2.1 Priority

Konečná podoba překladu vždy vyplyne z výsledků překladatelské analýzy textu výchozího. V překladu nijak neměním makrostrukturu textů a jejich členění do odstavců. Dodržuji také použití tučného a většího písma pro zvýraznění titulů, počátečních písmen článků i některých jednotlivých odstavců. Domnívám se, že to čtenáři usnadňuje pochopit logiku výstavby textu, umožňuje lepší orientaci v něm a navíc text i obohacuje o výtvarný

2. element. V případě těchto textů by nejdůležitějším principem pro překlad měla být snaha o srozumitelnost a o dostatečnou a správnou informativnost čtenáře. Je třeba mít přitom na paměti, že se u překladu už nejedná o text určený pro německou veřejnost, nýbrž pro širší okruh českých čtenářů. Důležitým činitelem, který je nutno zohlednit, je komunikační, přesvědčovací a získávací funkce textu. Noviny *Die Zeit* jsou pověstné dobrou stylistickou úrovní, takže i překlad by měl být stylisticky na výši, text by měl být čtivý a plynulý a neměl by působit neobratně. Neméně důležitý činitelem, který ovlivnil můj postup, bylo úsilí o stručnost (snaha, vyhnout se bezdůvodnému prodlužování). Při překladu z němčiny do češtiny je často třeba větu rozdělit nebo přetvořit na kratší souvětí. Uvedené úpravy dělám jen tehdy, pokud je to nezbytné z hlediska srozumitelnosti. Často se snažím najít synonymní vyjádření určitých výrazů, abych se vyhnula opakování, a to i v případech, když k němu dospívá originál. Prioritou je zde také stránka estetická a stylistická. Za tímto účelem používám výjimečně i zobecnění, konkretizaci či jiné drobné změny, pokud se tak nenaruší nebo neochudí význam.

Př. Seine Größe ist von anderer Art als die des ersten und des vierten Kanzlers, weil seine Zeit von anderer Art war. Krisenmanagement verlangte sie, nicht Architektonik. Diesem Gebot unterwarf sich Schmidt, auch wenn er sich vielleicht eine andere Epoche des Wirkens gewünscht hätte.

Je významný něčím jiným než kancléř první a čtvrtý, protože i období jeho vlády bylo rozdílné. Vyžadovalo krizový management, a ne odbornou výstavbu. Těmto požadavkům se Schmidt podrobil, i když si možná přál působit v odlišné epoše.

Př. In der Mitte Herbert Wehner – mit verpackten Rosen für den zu rückgetretenen Willy Brandt.

Uprostřed Herbert Wehner s růžemi v celofánu – pro Willyho Brandta, který odstoupil.

5 Na druhé straně je někdy opakování užitě jako paralelismus záměrem autora. Pokud ho nezachováme, tak je text o tuto intenci ochuzen. To samé platí i pro aliteraci. Výsledkem této reflexe by tedy při překladu měl být jistý kompromis mezi úsilím dodržovat úplnost a přesnost po stránce obsahu, snahou vyjadřovat se plynule a zabránit opakování a konečně

„třídké šedivém“? Vlasy prosvítají ←
(stříbrem, šedinami...). najdeme
tu a tam šedý vlas

Spinnerci není seestnost, ale ←
vymysly, fantaziování.

i nutným zachováním všech funkcí, které byly přítomny v německém textu. Uvádím příklady pro paralelismus a aliteraci:

Př. *Als Helmut Schmidt Kanzler wurde, war sein schwarzes Haar noch kaum angegraut; als er aus dem Bundeskanzleramt auszog, war es weiß geworden.*

← *Když se Helmut Schmidt stal kancléřem, černé vlasy měl jen řídce prošedivělé. Když ale Úřad spolkového kancléře opouštěl, byly bílé.*

Př. *Anders als die meisten Exkanzler hat er sich nicht damit begnügt, Memoiren zu schreiben; schon gar nicht hat er sich in Spinnereien und Spintisierereien über die Gründe und Hintergründe seines Sturzes verbissen.*

← *Na rozdíl od ostatních bývalých kancléřů se neomezil na to, že psal memoáry, a už vůbec se neužíral nějakým scestným myšlením a mudrováním o pohnutkách a příčinách svého pádu.*

2.2.2 Metody

Při překladu jsem chtěla zachovat účinek, který má předloha. Na určitých místech jsem musela nahradit expresivnější výraz neutrálním. V tom případě jsem se snažila takové zásahy na jiných místech kompenzovat, aby byl zachován celkový efekt.

Zřídka jsem přistoupila k vynechání výrazu či části textu, jen pokud by v češtině použití ekvivalentního výrazu bylo stylisticky nevhodné. Část textu jsem ale vypustila také v případě, kdy autor článku odkazuje na jinou stranu novinové přílohy (viz s. 42), která není předmětem překladu. Na jiných místech jsem musela použít explicitnějšího vyjádření nebo text vysvětlit, zvláště pokud šlo o německé reálie.

Německý text obsahuje více frazeologických výrazů. Snažila jsem se je vždy nahradit ekvivalentním frazeologismem a neutrální výraz jsem použila, jen pokud to nebylo možné. Nivelaci jsem pak kompenzovala na jiném místě.

vášeň k něčemu?

z překlad, který vydalo nakl. PRAGMA, ←
kvalitní??

2.2.3 Překladatelské problémy a jejich řešení

2.2.3.1 Tituly a podtituly článků

Název a podtitul hned prvního z článků se projevil jako překladatelský problém. Titul textu originálu, *Mit der Leidenschaft zur Vernunft*, nelze chápat jednoznačně. Musela jsem se nejprve zamyslet nad obsahem textu, záměrem autora a nakonec dohledat, v jakém smyslu se v souvislosti s Helmutem Schmidtem slova „vášeň“ a „rozum“ užívají. Ve Schmidtově knize *Weggefährten (Na společné cestě)* jsem našla jejich užití při charakteristice čínského politika Teng Siao-pchinga:

*Stattdessen hatte ich von Deng den bestimmten Eindruck eines der Ideologie abgeneigten Mannes, dessen eigentliche Leidenschaft die praktische Vernunft ist. Sein Wort, die Wahrheit sei in den Tatsachen zu suchen, erscheint mir kennzeichnend.*⁶

*Místo toho jsem měl z Tenga pocit muže odklánějícího se od ideologie, jehož skutečnou vášní je praktický rozum. Jeho slova, že pravdu je třeba hledat v realitě, jej z mého pohledu charakterizují.*⁷

Na jiném místě této knihy se Helmut Schmidt zmiňuje o ctnostech a základních hodnotách, které uznává a za které se zasazuje:

*Ebenso habe ich immer wieder geworben für die dazu notwendigen Tugenden, vor allem für die Tugend, die eigene Vernunft (die „Kardinaltugend“ der Klugheit) anzustrengen. So habe ich geradezu von der „Leidenschaft zur nüchternen Vernunft“ gesprochen.*⁸

*Právě tak jsem neustále usiloval o k tomu potřebné ctnosti, především o ctnost, která namáhá vlastní rozum ("kardinální ctnost" rozumnosti). Mluvil jsem přímo o "vášni ke střízlivému rozumu".*⁹

Domnívám se, že Theo Sommer chtěl v titulku článku charakterizovat Helmuta Schmidta především z hlediska hodnot, které tento bývalý státník ztělesňuje. Pro titulek jsem

⁶ Schmidt, Helmut: *Weggefährten, Erinnerungen und Reflexionen*. Erste Auflage. Berlin: Siedler 1996. 575 s., s. 317

⁷ Helmut Schmidt: *Na společné cestě, Vzpomínky a úvahy*. 1. vyd. Praha: PRAGMA, 1997. 575 s., s. 310

⁸ Schmidt, Helmut: *Weggefährten, Erinnerungen und Reflexionen*. Erste Auflage. Berlin: Siedler 1996. 575 s., s. 391

⁹ Helmut Schmidt: *Na společné cestě, Vzpomínky a úvahy*. 1. vyd. Praha: PRAGMA, 1997. 575 s., s. 383

nakonec zvolila název *Vášeň ke zdravému rozumu*. Zdá se mi, že přesně vystihuje Schmidtův pohled na svět.

Podtitulek *Früh bildete sich Helmut Schmidt zum politischen Allroundtalent. Als Kanzler gab er den Deutschen Orientierung in schwieriger Zeit* jsem přeložila jako: *Univerzální politický talent rozvinul Helmut Schmidt už v mládí. Jako kancléř Němcům ukazoval, jak mají jednat ve složitém období. Německé Orientierung geben má zde širší záběr než lze vyjádřit např. jedním slovesem v češtině. Znamená jít příkladem, vést, určovat směr a stabilizovat. Podtitulek však nesmí být příliš dlouhý a neměl by kumulovat příliš jmenných vyjádření, proto jsem se rozhodla v překladu použít pouze jediného slovesa a vedlejší věty.*

Problematický byl i podtitulek třetího textu *Und keineswegs in der falschen Partei*. Přeložila jsem ho *A už vůbec ne v té špatné straně*. Slova špatný jsem užila záměrně, neboť evokuje výrok „Schmidt je dobrý kancléř, ale v té špatné straně.“, který se tehdy „tradoval“ mezi členy i kritiky SPD. Franz Müntefering samozřejmě považuje svou SPD za tu „dobrou“ stranu.

2.2.3.2 Zaměňování některých interpunkčních znamének

V němčině se více než v češtině používají dvojtečky a středníky a vsuvky bývají často označeny pomlčkami. V češtině není užití těchto znamének chyba, v původních českých textech k němu však nedochází tak často. Pokud má cílový text být bezpříznakový, je někdy příhodnější zaměnit tato znaménka čárkami anebo rozdělit souvětí pomocí tečky. Častá jsou v němčině také asyndetická spojení předposledního a posledního slova ve výčtu, která jsem často do češtiny doplňovala o spojky.

Př. Er hatte als kleiner Verwaltungsbediensteter begonnen und danach große Behörden zusammengeschweißt; er hatte die SPD-Bundestagsfraktion aus der Warte des parlamentarischen Neulings kennengelernt und war ihr Vorsitzender gewesen; zuletzt hatte er zwei große Ressorts der Bundesregierung geleitet.

Začal jako řadový úředník státní správy a později propojil nejvyšší úřady. Poznal frakci SPD Spolkového sněmu z pozice nováčka v parlamentu a následně se stal jejím předsedou. Nakonec vedl dva velké rezorty spolkové vlády.

Př. Überall schossen die Inflationsraten in die Höhe, wuchsen die Heere der Arbeitslosen, stagnierte die Produktion.

Všude se rychle zvyšovala míra inflace, rostly armády nezaměstnaných a výroba stagnovala.

Př. Das symbolische Ereignis, das die geschichtliche Wende verkündete, war die Teilnahme eines deutschen Bundeskanzlers – zum ersten Mal seit Ende des Krieges – in der Person Helmut Schmidts am Gipfel der größten westlichen Länder, der Vereinigten Staaten, Großbritanniens und Frankreichs, vom 6. bis zum 8. Januar 1979 auf Guadeloupe.

Symbolickou událostí, která ohlašovala příchod historického zvratu, se stala účast Helmut Schmidta na vrcholném setkání největších západních zemí. Německý kancléř byl poprvé od konce války přítomen vrcholné schůzce Spojených států, Velké Británie a Francie, která se konala od 6. do 8. ledna 1979 na ostrově Guadeloupe.

Př. Zusammen mit Helmut Schmidt, den ich kurz vor dem entscheidenden Bremer Gipfeltreffen im Juli 1978 in Hamburg besuchte, hatten wir das Konzept einer Europäischen Währungseinheit (Ecu) entwickelt; als ein Korb von Währungen sollte sie Kursschwankungen über 2,25 Prozent (Italien sechs Prozent) zwischen den Mitgliedsländern verhindern.

Koncept jednotné evropské měnové jednotky (European Currency Unit – ECU) jsme vytvořili spolu s Helmutem Schmidtem, kterého jsem navštívil v Hamburku v červenci 1978, krátce před rozhodující vrcholnou brémskou schůzkou. Měnový koš ECU měl mezi členskými státy zabránit kolísání kurzu, které by bylo vyšší než rozpětí 2,25% (Itálie šest procent).

Př. Denn tatsächlich hatte Helmut Schmidt – intensiv wie wenige Politiker der Bonner Republik – seit deren Gründung an konkreten Programmen für Staat und Partei mitgearbeitet.

Ve skutečnosti totiž Helmut Schmidt spolupracoval na konkrétních státních a stranických programech už od založení bonnské republiky, a to tak intenzivně jako málokterý z jejích politiků.

Rate stehen bei etw., wie prozent präge

Př. In seine Zeit als Hamburger Innensenator fiel im Februar 1962 das Ereignis, mit dem er sich ein für allemal in das Bewusstsein der Bundesbürger hob: die Hamburger Flutkatastrophe, die größte seit 1825, die 315 Menschen das Leben kostete und 75 000 obdachlos machte.

Když byl hamburským senátorem pro vnitřní záležitosti, došlo v únoru 1962 k události, kterou se jednou provždy pozitivně zapsal do povědomí občanů SRN. Šlo o hamburské katastrofální záplavy, největší od roku 1825, při kterých 315 lidí přišlo o život a 75 000 o přístřeší.

2.2.3.3 Dělení složitých souvětí na kratší větné celky

Všechny tři texty se vyznačují i složitými syntaktickými celky, nevyhýbají se vsuvkám, participiím či infinitivním konstrukcím. Při překladu do češtiny bývá někdy dobré tyto celky rozdělit. Přitom je však nutné zohlednit zachování koherence originálu.

Př. Er lehnte ab und wählte die Arbeit in der Fraktion, deren Führung er für den schwerkranken Fritz Erler als amtierender Vorsitzender übernahm; nach dem Tod Erlers im Februar 1967 rückte er dann an dessen Stelle.

Odmítl a zvolil práci ve frakci, jejíž vedení převzal v zastoupení za těžce nemocného Fritze Erlera. Po Erlerově smrti v únoru 1967 zaujal jeho předsednické místo.

Př. Zugleich stand er als Verfechter einer Politik des Gleichgewichts Pate bei der Anbahnung von Ost-West-Gesprächen über einen beiderseitigen ausgewogenen Truppenabbau – den späteren MBFR-Verhandlungen (Mutual Balanced Force Reductions).

Současně se projevil jako zastánce politiky vyrovnanosti vojenských sil. Převzal záštitu nad zahájením rozhovorů o vzájemném a vyváženém snížení ozbrojených sil mezi Východem a Západem – pozdějším jednáním MBFR (Mutual Balanced Force Reductions).

Př. Als Erstes erwirkte er bei seinem amerikanischen Kollegen Melvin Laird, dass der Plan aufgegeben wurde, entlang der Zonengrenzen einen Gürtel von Atomminen zu

verlegen, die bei einem sowjetischen Angriff gleichsam automatisch hochgehen sollten; eine große Anzahl lagerte bereits in grenznahen Bunkern.

Nejprve přesvědčil svého amerického kolegu Melvina Lairda, aby se podél hranic mezi okupačními zónami upustilo od plánu rozmístění pásu atomových min, které při sovětském útoku měly vybuchnout téměř automaticky. V bunkrech blízko hranic jich už bylo uskladněno velké množství.

2.2.3.4 Nahrazování německého pasiva českým aktivem

Němčina více inklinuje k užívání pasiva, v češtině by zachování tohoto jevu znělo leckdy nepřírozně.

Př. Durch die widersprüchliche Politik der Carter-Administration wurde er zu diesem Schritt auch geradezu gezwungen.

Rozporuplná politika Carterovy administrativy ho k tomuto kroku dokonce přímo nutila.

Př. Die Wiederherstellung des deutschen Ansehens war das Ergebnis harter Arbeit, die mit der festen demokratischen Führung durch Konrad Adenauer begann; die Arbeit wurde mit dem außergewöhnlich mutigen Bemühen der Deutschen um eine tief greifende kritische Auseinandersetzung mit ihrer Geschichte fortgesetzt.

Obnovení úcty k Německu bylo výsledkem velmi náročné práce, která začala už pod pevným demokratickým vedením Konrada Adenauera. Němci sami v ní pokračovali tím, že se nezvykle odvážně snažili o důkladné a kritické vypořádání s vlastní minulostí.

Př. Es dauerte einige Zeit, bis begriffen wurde, dass sie die Republik von der Drohung der Westmächte befreite, bei einer inneren Krise eingreifen zu können.

Trochu to trvalo, než lidé pochopili, že se tím republika zbavila hrozby zásahu, ke kterému byly spojenecké mocnosti v případě vnitřní krize oprávněny.

2.2.3.5 Rozklad kompozit

Hojný výskyt složených slov je pro němčinu typický. Mnoho výrazů má ustálený, velmi často víceslovný ekvivalent v češtině. Pokud tomu tak není, překladatel se musí držet významu výrazu v kontextu a převádět ho např. s využitím přívlastku. Občas je však,

⊗ Toho se však všechny uvedené příklady nebykají.

vzhledem k redundanci významu, lepší jednu ze složek vynechat. Uvádím příklady z textů, ve kterých jsem tato kompozita přeložila – samozřejmě s ohledem na kontext:

der Amtseid – přísaha

die SPD-Bundestagsfraktion – frakce SPD Spolkového sněmu

die Energiesicherheit – zajištění energetických zdrojů,

Ölpreisexplosion – exploze cen ropy

kleiner Verwaltungsbediensteter – řadový úředník státní správy

das europäische Einigungswerk – společná evropská struktura,

das Rüstungsbegrenzungsabkommen – dohoda o omezení zbrojení

die Abgabenquote (Steuern und Sozialbeiträge) – odvody (daně a pojistné na sociální zabezpečení)

der Generalbundesanwalt – generální spolkový prokurátor

Berliner Kammergerichtspräsident – předseda západoberlínského nejvyššího zemského soudu

die Nettokreditaufnahme – nové zadlužení

die Freipressung von fünf Terroristen – vydíráním vynucené propuštění pěti teroristů

der Weltspital – celosvětová nemocnice

der Abwertungswettlauf – výkyvy, které by s děsivou jistotou vedly ke znehodnocení měn

2.2.3.6 Přemísťování složitějších přívlastků z antepozice do postpozice

Přívlastek v postpozici je v němčině spíše nezvyklý, čeština složitější přívlastky naopak do postpozice klade častěji. Z hlediska srozumitelnosti a přirozenosti je v některých případech vhodnější přetransformovat přívlastek na vedlejší větu.

Př. *die zu lebenslanger Freiheitsstrafe verurteilten Terroristen*

teroristé, kteří byli odsouzeni k doživotnímu trestu odnětí svobody

2.2.3.7 Překlad dlouhých nominativních spojení

Dlouhá nominativní spojení často do češtiny překládáme pomocí vedlejší věty.

Př. *Schmidts umsichtige Stabilisierungspolitik, das vorsichtige Zurückschneiden unfinanzierbar gewordener Reformen...*

Schmidtova uvážlivá politika stabilizace, která spočívala v obezřetném oklešťování reforem...

2.2.3.8 Překlad frazeologických a idiomatických jednotek

a slovních hříček

Stylisticky náročné texty, které jsem si pro svůj překlad vybrala, vyžadovaly často nejen práci se slovníky a s internetem, ale i s jinými texty, které buď Helmut Schmidt napsal sám, nebo které byly napsány o něm. Specifické problémy, při jejichž řešení jsem si přesto nebyla jistá, jsem konzultovala s rodilým mluvčím. Někdy si ale dokonce ani vysokoškolsky vzdělaný rodilý mluvčí nevěděl rady. Při překladu jsem se vždy snažila udržet expresivitu výrazu, pokud to ale nebylo možné, překládala jsem jeho smysl a na jiném místě jsem toto ochuzení kompenzovala.

Uvádím následující příklady:

Př. *das Ende der Fahnenstange erreichen* – dosáhnout až na konečnou metu

Př. *Mein Sinnen ist nicht mehr auf Avancement gerichtet.* – Na vyšší politickou funkci už nepomýšlím.

milota

Př. *Willy Brandts Frauengeschichten* – avantýry Willyho Brandta.

Př. *Wohl war Schmidt an der Wiege kein politisches Lied gesungen worden* – Politickou kaší ho doma ale zrovna nekrmili. (analogie s vtipnou kaší).

Př. „Adolf Nazi“ „Adolf Nácek“

Př. *...das ihn mit einem Schlag in die vorderste Reihe der ernst zu nehmenden strategischen Denker des Westens katapultierte* – ...která ho rázem postavila do první linie mezi nejserioznější strategické myslitele západu.

Př. *das Ereignis, mit dem er sich ein für allemal in das Bewusstsein der Bundesbürger hob* – událost, kterou se jednou provždy pozitivně zapsal do povědomí občanů SRN

Př. *Der „Macher“.* gab den Deutschen eine erste Probe seines Könnens, eine Demonstration seiner Tatkraft, Umsicht und Entschlossenheit.

Dlouho jsem uvažovala o tom, zda mám slovo *der „Macher“* překládat jako „muž činu“, což mi lépe zapadalo do kontextu, anebo skutečně jako „*machr*“.

Helmut Schmidt o své přezdívce v knize vzpomínek uvádí:

Zpočátku jsem se také proto zlobil, když jsem byl takovými rádoby intelektuály nebo polovzdělanci oklasifikován jako pouhý "machr", protože jsem "bez teorie" nebo protože jsem sice občas možná něco uskutečnil, ale z nesprávné pohnutky nebo proto, že mi chybí "vize". Později jsem si na tuto pohanu, již mě častovaly marxistické a pseudomarxistické kroužky, zvykl stejně tak jako na počáteční, většinou zprava přicházející výčitky, že nevyznám žádné základní hodnoty a neusiluji o žádné duchovně morální vedení národa. Časem jsem vůči všem výčítkám podobného druhu zaujal natrvalo zcela lhostejný postoj, protože ve většině případů prostě sledovaly dle každodenního politického života.¹⁰

Na základě znalosti tohoto postoje Helmuta Schmidta jsem se nakonec rozhodla pro následující překlad: *Tento „pouhý machr“, jak ho podle jeho vlastních slov charakterizovaly marxistické a pseudomarxistické kroužky, poprvé Němcům podal důkaz o svých schopnostech, předvedl jim svou ráznost, prozíravost a odhodlanost.*

Př. *der Allroundpolitiker* – všestranný politik

Př. *die Bonner Ministerjahre* – *auch sie politische Lehr- und Wanderjahre* – období strávené v Bonnu ve funkci ministra. I tato léta v politice byla pro něj „učednická a putovní“. (narážka na Viléma Meistera léta učednická, Viléma Meistera léta putovní)

Př. *die Innere Führung ist keine „Maske“* – vnitřní vedení není žádná přetvářka

Př. *das europäische Modus Vivendi* – evropský způsob soužití

Př. *Er las der SPD-Bundestagsfraktion die Leviten.* – Četl levity SPD frakci Spolkového sněmu.

Př. *einen Schutzpanzer bieten* – poskytovat ochranu

Př. *Aber zugleich wurde an den fernen Horizonten der Dritten Welt neues Wetterleuchten sichtbar.* – Zároveň se ale viditelně začaly stahovat mraky nad vzdálenými zeměmi třetího světa.

¹⁰ Schmidt, Helmut. Na společné cestě, Vzpomínky a úvahy. 1. vyd. Praha: PRAGMA, 1997. 575 s., s 93

Př. *(Euro) Schutzschild der gesamten Euro-Zone*

pevný obranný štít celé eurozóny

Př. *Unkompliziertheit ist die Zwillingsschwester der Freundschaft.*

Zcela stejné přísloví neexistuje ani v němčině, ale ani ve francouzštině. Autor, kterým je bývalý francouzský prezident, ve svém textu využil obměny obdobného francouzské přísloví (*La fraternité est sœur jumelle de l'amitié.*). V překladu by původní přísloví znamenalo: *Bratrství jde ruku v ruce s přátelstvím*. Překlad německého textu byl ovšem obměněn: *Bezproblémovost jde ruku v ruce s přátelstvím*. Českému čtenáři nelze pomoci obměny nějakého českého přísloví podobný dojem zprostředkovat, proto zde můj překlad do češtiny ztrácí na obraznosti a uchyluje se spíše k vysvětlení, které ale dobře zapadá do kontextu. Přeložila jsem jako: *Bezprostřednost a přátelství k sobě nerozlučně patří*.

Př. *Mit seiner kalkulierten Bescheidenheit, die einem selbst erst recht die eigene Fallhöhe deutlich machte.*

Osvojil si umění působit velmi skromně a přitom svého partnera dokonale znejistit.

Př. *Helmut Schmidt und die Schuhe von Willy Brandt – wie soll das gehen.*

Helmut Schmidt jako následník Willyho Brandta. Jak to může fungovat?

2.2.3.9 Vazby německých sloves s podstatnými jmény

Ve výchozích textech jsou tyto vazby časté. Pokud pro ně v češtině nemám vhodný ekvivalent, překládám v kontextu většinou pomocí slovesa:

Př. *So ließ sich Schmidt in die Pflicht nehmen.*

A tak se Schmidt nechal jmenovat do úřadu.

Př. *Die politische Baumeisterei hatte ihm gelegen.*

Ve stavbě politických konstrukcí se vyznal.

Př. *Er setzte auf die Vernunft, der er mühsam eine Klientel zu schaffen suchte.*

Vsadil na rozum, jemuž jen pracně získával klientelu.

Př. *Auf viel Verständnis traf er nicht.*

Mnoho porozumění pro něj ale neměli.

2.2.3.10 Rozšiřování nebo vypouštění

Někdy jsem přistupovala k rozšiřování textu, a to především ze stylistických důvodů, jindy jsem zase slova, která by pro cílový jazyk byla nadbytečná, vypouštěla. Rozšiřování, které se týká překladu reálií, věnuji samostatný následující oddíl.

Př. *der Amtseid – přísaha*

Př. *der Ecu; als ein Korb von Wahrungen – měnový koš ECU*

Př. *Helmut war für mich stets die Verkörperung einer bemerkenswerten Nüchternheit.*

Helmut byl pro mě neustále ztělesněním pozoruhodné střizlivosti úsudku.

Př. *Je mehr ich selbst in Verantwortung wuchs, ...*

Čím větší břemeno odpovědnosti jsem sám přebíral, ...

2.2.3.11 Překlad reálií

Správnost překladu reálií bylo nutno přesně ověřovat. Pro českého příjemce překladu bylo třeba doplňovat některá jména německých institucí, dokumentů i událostí o jejich vysvětlení. K tomu jsem využívala zejména vnitřní vysvětlivky.

Př. *die Guillaume-Affäre – tzv. Guillaumova aféra*

Př. *Socialistický svaz německých studentů (Sozialistischer Deutscher Studentenbund – SDS)*

Př. *CDU (Christlich Demokratische Union – Křesťansko-demokratická unie)*

Př. *FDP-Koalitionspartner – koaliční partner FDP (Freie Demokratische Partei – Svobodná demokratická strana)*

Př. *Karl Schiller, der 1948 Senator für Wirtschaft und Verkehr wurde, holte den jungen Diplomvolkswirt Schmidt im folgenden Jahr als persönlichen Referenten in seine Behörde.*

Karl Schiller, který se v hamburské zemské vládě v roce 1948 stal senátorem čili ministrem pro hospodářství a dopravu, povolal o rok později mladého diplomovaného národohospodáře Schmidta na své ministerstvo jako osobního referenta.

Př. *die Leitbilder der Inneren Führung und des „Staatsburgers in Uniform“*

vůdčí koncepce Bundeswehru, „vnitřního vedení“ a „občana v uniformě“, která je manifestací politické vůle smíšení civilních práv s vojenskými povinnostmi.

Tuto formulaci, kterou chci vysvětlit německou realitu, jsem převzala z článku *Německý model demokratické kontroly ozbrojených sil* od Dr. Antonína Svěráka, který jsem našla na http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1997_2/sverak.htm.

Př. *...Selbsterforschung des neuen Militärs, die im Weißbuch 1970 ihren Niederschlag fand...*

...sebeanalýza nové armády, která se stala součástí Bílé knihy 1970 – K bezpečnosti Spolkové republiky a k situaci v Bundeswehru.

Název Bílé knihy jsem doplnila pouze tím, že jsem dohledala jeho úplné znění (Weißbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr), aby měl čtenář představu, čeho se přesně tento dokument týká.

Př. *...auch sie politische Lehr- und Wanderjahre – I tato léta v politice byla pro něj „učednická a putovní“. Tuto jasnou narážku na Goethova díla – Viléma Meistera léta učednická a Viléma Meistera léta putovní – není třeba českému čtenáři nijak přibližovat.*

Př. *Präsident der Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände*
předseda Spolkového sdružení německých zaměstnavatelských svazů

Př. *„Schlussakte von Helsinki“ – Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě*

Zde jsem též uvedla pouze plný název dokumentu.

Př. *Londoner International Institute for Strategic Studies – londýnský Mezinárodní institut pro strategická studia (International Institute for Strategic Studies)*

Př. *Doppelbeschluss – „dvojí rozhodnutí“*

Tento výraz se užívá pro Rozhodnutí Rady NATO z 12. prosince 1979, které bylo reakcí na rozmisťování sovětských raket středního doletu v polovině 70. let.

Př. *Mutlangen – obec Mutlangen*

Pr. INF-Vertrag (über die nuklearen Mittelstreckenwaffen, Intermediate Range Nuclear Forces) – dohoda INF (o nukleárních zbraních středního doletu – Intermediate Range Nuclear Forces)

Pr. Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände

Spolkové sdružení německých zaměstnavatelských svazů

Pr. der VW Bus – minibus značky VW

Pr. die Lufthansa-Maschine Landshut – dopravní letadlo Lufthansy Landshut

Pr. ...die von ihm gegründete Nationalstiftung; das Kuratorium der ZEIT-Stiftung; die Hamburger Freitagsgesellschaft und die Berliner Neue Mittwochsgesellschaft

...Německou národní nadaci, kterou sám založil; kuratorium nadace ZEIT-Stiftung; Hamburskou páteční společnost a berlínskou Novou středeční společnost

Pr. Deutsche Mark – západoněmecká marka

Pr. Schmidt – intensiv wie wenige Politiker der Bonner Republik – seit deren Gründung an konkreten Programmen für Staat und Partei mitgearbeitet. Vom Dortmunder Aktionsprogramm der SPD (1952) über die Wehrverfassung (1956), über den Deutschlandplan und das Godesberger Programm (1959), das Karlsruher Programm zur Reform der Bundeswehr (1964), die Notstandsverfassung (1968), den Mitbestimmungsentwurf (1969) bis hin zur ersten Fassung des Orientierungsrahmens 85 (1972) lässt sich eine deutliche Spur der konzeptionellen Kraft Helmut Schmidts ziehen.

Jasně stopy své koncepční schopnosti zanechal postupně v Dortmundském akčním programu SPD (1952); v doplnění ústavy o brannou legislativu (1956); v Německém plánu, zaměřeném na sjednocení Německa a v Godesberském programu, definujícím základní morálně-politické hodnoty SPD (1959); v Karlsruhském programu reformy Bundeswehru (1964); v Nouzové ústavě, čili dodatku k Základnímu zákonu o nouzovém stavu (1968); v návrhu zákona o spolurozhodování (1969) i v posledním znění Orientačního rámce 85, ekonomicko-politického programu SPD do roku 1985 (1972).

Název skoro všech těchto dokumentů jsem se opět snažila doplnit vnitřní vysvětlivkou, aby pro čtenáře bylo srozumitelné, čeho se týkají.

Př. „Raubtierkapitalismus“ oder „Kasinokapitalismus“

„kapitalismus dravých zvířat“ nebo „kapitalismus kasinový“

Př. ... zur grand strategy des Westens – ...o „grand strategy“ Západu (Národní bezpečnostní strategii)

Př. der Mord an dem Berliner Kammergerichtspräsidenten von Drenkmann

vražda předsedy západoberlínského nejvyššího zemského soudu von Drenkmanna

Př. Als Elder Statesman ist er über allen Parteien eine politisch-moralische Instanz geworden. – Jako bývalý státník, „elder statesman“, se stal nadstranickou politickou a morální instancí.

Př. ein Vierergipfel in Guadeloupe – schůzka čtyřky na francouzském ostrově Guadeloupe

2.2.3.12 Citace

Některé citace bylo třeba upravit, aby bylo vůbec možno stylisticky správně přeložit větu. Smysl výpovědi musel zůstat samozřejmě zachován.

Př. Die Gewaltherrschaft von „Adolf Nazi“ – wie Schmidt heute noch gern sagt – war dem Jugendlichen zuwider, doch besaß er keine Idee davon, „wofür ich hätte eintreten sollen.“ Citace?

Tyranie „Adolfa Nácka“, jak ho i dnes Schmidt s oblibou nazývá, byla mladistvému proti mysli, sám ale neměl představu, o co by se měl „zasazovat“.

2.2.3.13 Vypouštění deiktických výrazů a přivlastňovacích zájmen

Na místech, kde se tyto výrazy v němčině přirozeně vyskytují, je jejich přítomnost v češtině někdy pocíťována za nadbytečnou – pokud například jejich význam vyplývá z kontextu. Obecně se jazyky ne vždy shodují v užívání prostředků koheze, a proto je třeba dle kontextu doplňovat či vypouštět slova, která tuto funkci plní.

Př. Er erhielt auch umgehend die Quittung: Die SPD-Bundestagsfraktion wählte ihn noch während seiner Übung aus ihrem Vorstand ab, dem er erst knapp ein Jahr angehörte. Aber er ließ sich das Wehrthema nicht vergällen; 1961 erschien sein Werk

Verteidigung oder Vergeltung, das ihn mit einem Schlag in die vorderste Reihe der ernst zu nehmenden strategischen Denker des Westens katapultierte.

Okamžitě mu to také jaksepatří spočítali. Frakce SPD ve Spolkovém sněmu Schmidta ještě během cvičení odvolala z předsednictva, jehož členem byl jen necelý rok.

*Vojenskou tematiku si ale zprotivit nenechal. V roce 1961 vydal knihu *Verteidigung oder Vergeltung* (Obrana nebo odplata), která ho rázem postavila do první linie mezi nejserioznější strategické myslitele západu.*

Př. Als ökonomischer Vordenker seiner Partei hatte Schmidt postuliert, eine erfolgreiche Gesellschaftspolitik setze stetiges Wirtschaftswachstum voraus.

Jako ekonomický vizionář SPD Schmidt tvrdil, že předpokladem úspěšné sociální politiky je plynulý hospodářský růst.

Př. Zwischen 1974 und 1982 nutzte Helmut Schmidt immer wieder sein Urteilsvermögen und seine Aufgeschlossenheit, um die internationalen Beziehungen mitzugestalten.

Mezi léty 1974 a 1982 Helmut Schmidt opakovaně užíval svého úsudku a otevřenosti k zasahování do rozvoje mezinárodních vztahů.

3. Závěr

Tento překlad si kladl za cíl hlouběji seznámit naší nejširší veřejnost s osobou Helmuta Schmidta. Měl poukázat nejen na to, jak populárním a váženým politikem tento Hamburčan v Německu i jinde ve světě stále ještě je, ale i na zkušenosti z jeho politické minulosti. Českým čtenářům není tento legendární politik tak notoricky známý jako čtenářům německým, ale jeho odkaz je i pro ně zcela určitě zajímavým námětem k řešení současné celosvětové krize, která doléhá i na nás. Helmut Schmidt například napsal: „O hospodářský řád se všude musí starat vláda, nikdy nepřijde sám.“ Byl si vědom toho, že řád není možné realizovat jen v mezích národního práva. Zkrátka se vždycky snažil myslet tak, aby stačil vývoji a aby měl možnost do něj pomocí nových nástrojů také zasahovat. Tento pohled na Helmuta Schmidta jsem se také svým překladem českým čtenářům snažila zprostředkovat.

Seznam použité literatury

Primární:

Schmidt, Helmut: *Weggefährten, Erinnerungen und Reflexionen*. Erste Auflage. Berlin: Siedler 1996. 575 s. ISBN 3-88680-603-0

NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen*. 3. Auflage. Tübingen: Julius Groos, 1995. 284 s. ISBN 3-87276-649-X.

Sekundární:

Akademie věd České republiky. *Pravidla českého pravopisu*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 391 s. ISBN 80-200-0475-0.

FILIPEC, Josef, et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4. vyd. Praha: Academia, 2005. 647 s. ISBN 978-80-2001446-7.

HERMANN, Ursula, et al. Wahrig: *Die deutsche Rechtschreibung*. Gütersloh/München: Bertelsmann Lexikon Verlag, 2002. 1452 s. ISBN 3-577-10044-3.

SCHOLZE-STUBENRECHT, Werner, et al. Duden 01. *Die deutsche Rechtschreibung*, 24. Auflage. Mannheim: Bibliographisches Institut, 2006. 1216 s. ISBN 978-3-411-04014-8.

2 SPÈVÁKOVÁ, Dana. *Německá a česká lingvistická terminologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. 70 s. ISBN 80-210-0747-8.

Přílohy č. 51, v 63. ročníku novin *Die Zeit*, která vyšla v prosinci 2008.

Schmidt, Helmut. *Na společné cestě, Vzpomínky a úvahy*. 1. vyd. Praha: PRAGMA, 1997. 575 s. ISBN 80-7205-484-8

Schmidt, Helmut: *Sebezáchova Evropy, Perspektivy 21. Století*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka 2003. 184 s. ISBN 80-7185-561-8

Schmidt, Helmut: *Einfügen in die Gemeinschaft der Völker, Mit zwei Appellen von Marion Gräfin Dönhoff und Helmut Schmidt*. Erste Auflage. Frankfurt am Main: Luchterhand 1990. 120 s. ISBN 3-630-87102-X

Steffahn, Harald: *Helmut Schmidt*. Zweite Auflage. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag 1993. 158 s. ISBN 3-499-50444-9

Zimmermann, Hans Dieter: *Tschechien*. Erste Auflage. München: C. H. Beck 2009. 250 s. ISBN 978-3-406-57848-9

Svěrák, Antonín *Německý model demokratické kontroly ozbrojených sil* na http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1997_2/sverak.htm. 04. 04. 2010